

Dobry pomysł!

PROGRAM

WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

EWA JANUS

Dobry pomysł!

PROGRAM

WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 2024

Wydanie I (2024)

ISBN 978-83-02-21607-7

Opracowanie merytoryczne i redakcyjne: **Agnieszka Kolankowska**

Recenzje: **Emilia Raczek, Małgorzata Skalska**

Redakcja i korekta językowa: **Anna Adamiec**

Redakcja techniczna: **Danuta Hutkowska**

Projekt logotypu i okładki: **Małgorzata Heine**

Projekt graficzny: **Marta Staniszevska**

Fotoedycja: **Joanna Bańska**

Skład i łamanie: **Aneta Niezgoda**

QR Code (kod QR) to zarejestrowany znak towarowy DENSO WAVE INCORPORATED.

Odczytanie kodu QR wymaga urządzenia z zainstalowaną aplikacją do odczytywania kodów QR, obsługującą co najmniej kody w wersji czwartej, oraz aparatu o minimalnej rozdzielczości 5 Mpix.

Publikacja zawiera zasoby dostępne po zeskanowaniu kodów QR. Dostęp do zasobów pod kodem QR wynosi co najmniej 3 lata od roku wydania publikacji zawierającej kod QR, rok wydania wskazany jest na publikacji.

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna

00-807 Warszawa, Aleje Jerozolimskie 96

KRS: 0000595068

Infolinia: 801 220 555

www.wsip.pl

Publikacja, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

Szanujmy cudzą własność i prawo.

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

Spis treści

Wstęp	4
1. Koncepcja teoretyczna programu	6
Konstruktywizm w edukacji	7
Teoria inteligencji wielorakich H. Gardnera	8
2. Cele kształcenia i wychowania	12
Czym są cele kształcenia i wychowania?	12
Ogólne cele kształcenia i wychowania	12
Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	13
Cele edukacji zdalnej i edukacji na odległość	30
3. Treści edukacyjne	31
Czym są treści edukacyjne?	31
Obszary podstawy programowej i treści edukacyjne	33
Przygotowanie do podjęcia nauki czytania i pisania	47
Wspomaganie rozwoju operacji umysłowych	53
4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, proponowane metody	58
Czym są sposoby osiągnięcia celów?	58
Propozycje metod i sposobów realizacji programu	58
5. Diagnozowanie osiągnięć rozwojowych dziecka	63
Czym jest diagnozowanie?	63
Przykładowe arkusze obserwacji dziecka	64
6. Współpraca z rodzicami	70
7. Przykładowe scenariusze zajęć	73
Bibliografia	79
Wniosek o dopuszczenie do użytku programu	80

Wstęp

Edukacja przedszkolna odgrywa bardzo ważną rolę w życiu dziecka. Jeśli nauczycielowi na tym etapie kształcenia uda się przekazać mu podstawowe wartości i obudzić w nim zapał do zdobywania wiedzy, to w przyszłości dziecko będzie dobrze funkcjonowało w społeczeństwie. Warto, aby nauczyciel, wybierając program wychowania przedszkolnego, zastanowił się, jakie efekty wychowawcze i dydaktyczne pragnie osiągnąć, a także określił, co uznaje za sukces edukacyjny dziecka.

W programie „Dobry pomysł!” zaprezentowano różnorodne aktywizujące metody nauczania i uczenia się, które pomogą nauczycielowi wspierać dzieci w:

- ▶ zdobywaniu doświadczeń i poszerzaniu wiedzy o świecie,
- ▶ budowaniu odpowiedzialności za własną naukę i samokształcenie,
- ▶ kształtowaniu samodzielności i umiejętności współpracy w grupie,
- ▶ budowaniu relacji z innymi ludźmi,
- ▶ uczeniu się otwartości na nowe wyzwania,
- ▶ kształtowaniu umiejętności przeżywania niepowodzeń i wyciągania z nich wniosków.

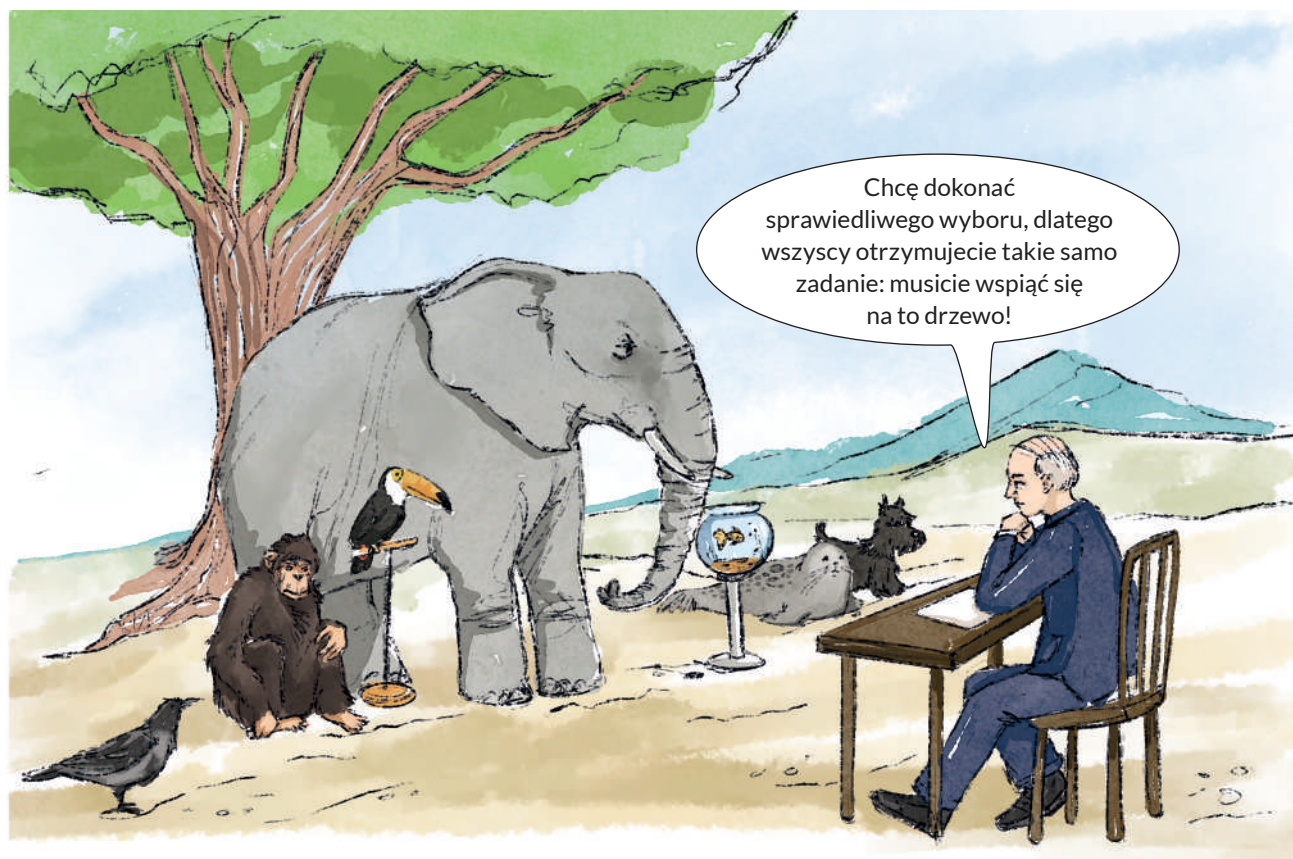
Przyjęta w programie koncepcja inteligencji wielorakich H. Gardnera pozwala nauczycielowi uczyć wszystkie przedszkolaki tych samych treści, stosując w czasie pracy wymiennie różne metody, sposoby nauczania i środki dydaktyczne. Pozwala to na zindywidualizowanie pracy dzieci nawet w bardzo licznej grupie, grupie różnorodnej wiekowej lub wśród dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Na ilustracji przedstawiono człowieka prowadzącego konkurs, w którym biorą udział następujące zwierzęta: wrona, małpa, tukan, słoń, ryba w akwarium, foka i pies. Każdy uczestnik otrzymuje to samo zadanie – ma wspiąć się na drzewo. Czy w tej sytuacji sukces edukacyjny zostanie osiągnięty? W przypadku małpy na pewno tak. Wrona znajdzie się na wierzchołku drzewa, ale przecież jej działań nie można nazwać wspinaczką. Ryba i foka nie będą w stanie wykonać zadania, nawet w podziale na części i ze

wsparciem z zewnątrz. Słoń najpewniej przewróci drzewo, a pies obiegnie je dookoła. Tukanowi być może uda się wykonać zadanie, ale zrobi to niechętnie i niezdarnie. Ilustracja w jasny sposób pokazuje różnorodność w edukacji. Wszyscy uczestnicy konkursu otrzymali to samo zadanie – prowadzący nie wziął jednak pod uwagę indywidualnych predyspozycji, trudności i uzdolnień zwierząt. Konkurs nie był sprawiedliwy.

Współcześnie najważniejszym wyzwaniem dla edukacji jest zindywidualizowanie nauczania w taki sposób, aby nikogo nie wykluczać i nie piętnować. Wspomniany konkurs przeprowadzony w duchu programu „Dobry pomysł!” mógłby wyglądać tak: prowadzący przed rozpoczęciem rozgrywki zadaje sobie pytanie, co jest jej celem: rozwój zdolności motorycznych, aktywność na świeżym powietrzu, kształtowanie umiejętności współpracy, poznanie właściwości drzewa, a może jeszcze coś innego. Po sformułowaniu celu konkursu (np. poznanie właściwości drzewa za pomocą wielu zmysłów i opisanie tego doświadczenia) uczestnicy otrzymują sygnał, czemu ma służyć ich aktywność. Prowadzący nie wskazuje, że drzewa należy dotknąć ręką, łapą lub skrzydłem. Równie dobrze można turlać gałązki stopami, dotykać ich językiem, lizać je i gryźć, kołysać się na nich albo zrobić z nich szałas. Można ułożyć rytmy z listków, obliczyć długość i proporcje pnia. Jak widać, różni uczestnicy – posiadający inne predyspozycje – będą w stanie wykonać to samo zadanie.

Powszechny dostęp do internetu pozwala dziś na szybkie zdobycie wiedzy z różnych dziedzin. Warto więc zapytać o rolę nauczyciela: *Czy nauczyciele są jeszcze potrzebni? Jaka jest ich rola w procesie edukacji i wychowania małego dziecka? Kim jest nauczyciel we współczesnym świecie i jakie są jego zadania? Jakie zadania stoją przed nauczycielem korzystającym z programu „Dobry pomysł!”?* We współczesnym świecie nauczyciel nie może być już tylko autorytetem przekazującym dzieciom określone informacje. Powinien stać się przewodnikiem, mentorem towarzyszącym najmłodszemu w naturalnym odkrywaniu ich predyspozycji i uzdolnień.

▲ Kopia karykatury autorstwa Hansa Traxlera, opublikowanej w niemieckim czasopiśmie edukacyjnym w 1975 r. (ilustr.: Natalia Berlik; tłum. z języka niemieckiego: zespół redakcyjny)

W programie „Dobry pomysł!” założono, że do głównych zadań nauczyciela wychowania przedszkolnego należy:

- ▶ wzmacnianie potencjału dzieci – wspieranie rozwoju cech ważnych w procesie uczenia się, które przy zachowaniu tradycyjnego podejścia do przekazywania wiedzy mogą nigdy nie zostać ujawnione,
- ▶ wspieranie przedszkolaków w rozwoju i zachęcanie ich do samodzielnego odkrywania świata w zgodzie ze sobą i z innymi ludźmi,
- ▶ stymulowanie wszechstronnego rozwoju dziecka, zgodnego z jego indywidualnym tempem uczenia się, we ścisłej współpracy z rodzicami,
- ▶ rozwijanie umiejętności wspólnej zabawy i nauki w atmosferze zaufania i serdeczności,
- ▶ rozwijanie umiejętności społecznych, m.in. wytrwałości w zabawie, nawiązywania interakcji z rówieśnikami, włączania się do zabaw grupowych i podtrzymywania ich, rozwiązywania konfliktów, wspierania rówieśników,

- ▶ kształtowanie wrażliwości na innych ludzi, empatii i mediacji w działaniu,
- ▶ rozwijanie dziecięcych talentów i indywidualizowanie pracy z przedszkolakami,
- ▶ zachowywanie dbałości o indywidualne potrzeby dziecka, bazowanie na jego mocnych stronach,
- ▶ rozwijanie ciekawości i wytrwałości w poszukiwaniu źródeł wiedzy, wzmacnianie chęci uczenia się.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego stają przed zadaniem przygotowania dzieci do funkcjonowania w świecie, którego sami jeszcze nie znają. Zmiany społeczno-kulturowe, technologiczne i obyczajowe następują tak szybko, że trudno nawet przewidzieć, na jakie zawody będzie zapotrzebowanie na rynku pracy za kilka czy kilkanaście lat. W programie „Dobry pomysł!” zawarto zatem również informacje i wskazówki, w jaki sposób nauczyciel może kształtować u dzieci kompetencje przyszłości, oparte na dobrych relacjach z innymi, a także pokazano, jak rozwijać umiejętność uczenia się w zgodzie ze sobą i z innymi ludźmi.

W Polsce, mimo wprowadzenia wielu innowacji w edukacji przedszkolnej, najbardziej powszechnym kryterium tworzenia grupy przedszkolnej pozostaje wiek fizyczny dzieci. Rzadziej (najczęściej z powodów organizacyjnych) powstają grupy różnowiekowe. A warto zwrócić uwagę, że badania psychopedagogiczne dzieci w wieku przedszkolnym pokazują, że wiek rozwojowy przedszkolaków nie jest jedynym wyznacznikiem poziomu ich rozwoju emocjonalnego, społecznego, motorycznego i poznawczego¹. Do tej samej grupy przedszkolnej uczęszczają często dzieci o różnych potencjalnych możliwościach poznawczych.

E. Gruszczyk-Kolczyńska wskazuje, że różnice indywidualne pomiędzy dziećmi w tym samym wieku fizycznym mogą wynosić nawet cztery lata wieku rozwojowego. Dotyczy to zarówno konkretnych przedszkolaków, jak i całych grup, ponieważ mogą w nich dominować dzieci o przyspieszonym, jak również o nieco opóźnionym tempie rozwoju. Niektóre, uzdolnione lub odpowiednio stymulowane przez środowisko, trzylatki będą rozumiały, że jeden liczebnik odpowiada jednemu przedmiotowi. Przyjmując koncepcję rozwoju dziecka J. Piageta, stwierdzimy zatem, że są one na etapie rozumowania przedoperacyjnego (zob. *Wspomaganie rozwoju operacji umysłowych*, s. 53). Zgodnie z normą rozwojową, takiego sposobu myślenia oczekujemy dopiero od cztero-, pięcioletków. Jednocześnie, w tej samej grupie spotkamy trzylatki, które mając przed sobą trzy duże talerze obiadowe i dziesięć małych talerzyków dla lalek, nawet po wielokrotnym przeliczaniu będą utrzymywać, że więcej jest talerzy obiadowych. Dzieci te są na etapie sensomotorycznym (wg J. Piageta – od urodzenia do drugiego roku życia) i nie rozumieją jeszcze, że ostatni liczebnik oznacza liczbę elementów w zbiorze. Skala różnic indywidualnych w tej grupie trzylatków to zakres od dwu- do nawet pięcioletków. Ponadto, nale-

ży pamiętać, że owe trzylatki rozumują na tym poziomie w obszarze stałości liczby. Różnice indywidualne, choćby w zakresie orientacji w przestrzeni, mogą rozkładać się inaczej u każdego dziecka. Ten sam trzylatek może zatem rozumować w zakresie stałości liczby na poziomie pięcioletka, a w obszarze orientacji przestrzennej odpowiadać dwulatkowi. Warto podkreślić, że to naturalny proces, wynikający z bardzo wielu czynników. E. Gruszczyk-Kolczyńska największą rolę przypisuje w tym przypadku liczbie doświadczeń dziecka².

Należy również pamiętać, że ludzie różnią się między sobą zdolnościami, zainteresowaniami, sposobem przyswajania informacji czy stylami uczenia się. Ponadto do grup przedszkolnych uczęszczają dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Powstaje zatem pytanie, jak odpowiedzieć na potrzeby tych wszystkich dzieci.

Program wychowania przedszkolnego „Dobry pomysł!” oparto na teorii konstruktywizmu w edukacji, stworzonej i rozwiniętej przez J. Piageta (konstruktywizm poznawczo-rozwojowy)³, L. Wygotskiego (konstruktywizm społeczno-kulturowy)⁴ i J. Brunera (konstruktywizm społeczny)⁵. Z uwagi na to, że jest przeznaczony do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym (od trzech do sześciu lat) o różnych potrzebach edukacyjnych, funkcjonujących również w grupach różnowiekowych, wiele elementów zaczerpnięto z teorii inteligencji wielorakich H. Gardnera⁶. To program odpowiedni zarówno do pracy z dziećmi rozwijającymi się harmonijnie, jak i przejawia-

¹ Gruszczyk-Kolczyńska, E. (2013). *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 12–15.

² Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (1999). *Dziecięca matematyka. Program dla przedszkoli, klas zerowych i placówek integracyjnych*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 6–7.

³ Piaget, J. (1966). *Studia z psychologii dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

⁴ Wygotski, L. (2002). *Wybrane prace psychologiczne*. Poznań: Wydawnictwo Zys i S-ka.

⁵ Bruner, J. (1978). *Poza dostarczone informacje*. Warszawa: PWN.

⁶ Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.

jącymi specjalne potrzeby edukacyjne i wychowawcze⁷. Dzięki wdrażaniu dzieci do samodzielnego rozwiązywania problemów odpowiada też na wyzwanie, przed jakim nauczyciele i rodzice stanęli w marcu 2020 r., kiedy wprowadzono naukę zdalną.

KONSTRUKTYWIZM W EDUKACJI

Zgodnie z teorią konstruktywizmu edukacyjnego człowiek poznaje rzeczywistość nie poprzez absorbowanie informacji płynących z zewnątrz, ale dzięki samodzielnemu budowaniu złożonej z nich konstrukcji. Informacje te mogą pochodzić z literatury, filmów, poznawania świata wszystkimi zmysłami, własnych refleksji i – przede wszystkim – kontaktu ze środowiskiem społecznym i kulturowym. Samodzielne uczenie się to natomiast proces nadawania znaczenia tym informacjom, tworzenia z nich bazy do kształtowania nowych pojęć i interpretowania doświadczeń. Z teorii konstruktywizmu wynikają dwie podstawowe postawy dotyczące dzieci w wieku przedszkolnym.

Aktywność poznawcza

Postawa aktywności poznawczej wiąże się z tym, że dziecko jest podmiotem aktywnie odkrywającym rzeczywistość. W czasie swobodnej zabawy, zajęć dydaktycznych, przeprowadzania eksperymentów, rozgrywania gier i samodzielnego poszukiwania informacji uczy się, tworząc własną bazę doświadczeń poznawczych. Angażuje się emocjonalnie w wykonywane czynności i wkłada w nie wiele wysiłku i starań. Dzięki wykorzystywaniu w procesie edukacyjnym metod aktywizujących dziecko zaczyna łączyć poznawanie świata z emocjami, jakie temu doświadczeniu towarzyszą, a wiedza jest na trwałe zapisywana w umyśle. Budując bazę doświadczeń, dziecko nieustannie weryfikuje informacje, przedstawia je, koryguje, łączy i rozdziela – i tym samym tworzy schematy poznawcze. Pozwala to na samodzielne konstruowanie wiedzy pod kierunkiem i dzięki udziałowi osób z najbliższego otoczenia.

J. Bruner zalecał uczenie się przez odkrywanie. Dowodził, że główny mechanizm w procesie poznawania świata przez człowieka polega na wyszukiwaniu różnic i podobieństw między przedmiotami i zdarzeniami oraz przetwarzaniu informacji w sposób umożliwiający łączenie ich w kategorię. W swojej koncepcji podkreślał znaczenie intuicji dziecięcej i pojęć potocznych. Zachęcał do pozostawienia dzieciom możliwości doświadczenia, eksperymentowania, badania świata, wchodzenia w relacje z innymi. Te naturalne predyspozycje znajdują zastosowanie m.in. w czynnościowym uczeniu się matematyki i rozwoju operacji umysłowych zgodnie z koncepcją prof. E. Gruszczyk-Kolczyńskiej.

⁷ Gardner, H. (2009). *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*. Warszawa: Laurum.

Nauczanie i uczenie się w koncepcji L. Wygotskiego wymaga przede wszystkim ustalenia dwóch poziomów rozwoju dziecka: aktualnego rozwoju funkcji psychicznych (efektu zakończonych już cykli rozwojowych) i najbliższego możliwego rozwoju (dopiero kształtujących się funkcji, będących na początkowym etapie rozwoju). Dzięki temu nauczyciel jest w stanie określić strefę najbliższego rozwoju dziecka, czyli różnicę pomiędzy poziomem zadań możliwych do wykonania z pomocą innych a poziomem zadań możliwych do rozwiązania samodzielnie. Strefa najbliższego rozwoju pomaga określić możliwości „jutra” w rozwoju dziecka, bowiem to, co zrobi ono dzisiaj z pomocą dorosłego lub rówieśnika, jutro wykona samodzielnie. Ważne, aby każde działanie nauczyciela było spójne z aktualnym poziomem rozwoju dziecka.

Nauka przez obserwację, modelowanie otoczenia i interakcje

Założenie, że dziecko uczy się przez obserwację, naśladowanie, modelowanie i interakcje z innymi ludźmi, jest kluczowe dla konstruktywizmu edukacyjnego. Zgodnie z tą koncepcją dziecko nie jest białą kartą do zapisania przez dorosłych, a proces uczenia się nie odbywa się wyłącznie poprzez odbieranie celowych komunikatów nauczycieli. Zasób wiedzy dziecka pochodzi nie tylko od niego samego i ze źródeł wtórnych, lecz jest przede wszystkim zbiorem doświadczeń pochodzących od innych ludzi – zarówno dorosłych, jak i rówieśników. J. Bruner zauważył, że rozwój intelektualny dziecka jest ściśle powiązany z jego rozwojem społecznym, a środowisko społeczne to kontroler i regulator zachowań dziecka. Poprzez kontakt z innymi ludźmi – rozmowę, poznawanie modeli zachowania i wzorców kultury – dziecko nie tylko wzbogaca swoją wiedzę na określone tematy, lecz również staje się istotą społeczną, osadzoną w kulturze i żyjącą zgodnie z jej normami. Dzięki budowaniu bazy (konstrukcji) doświadczeń, weryfikowaniu ich i porównywaniu z zachowaniami innych ludzi dziecko tworzy własny system wartości, oparty na normach zachowania właściwych dla środowiska i kultury, w których żyje. Warto zauważyć, że jest to doświadczenie zdobyte w sposób aktywny, samodzielnie przetworzone w umyśle, a nie narzucone przez innych, a więc dziecko odczuwa je jako własne spostrzeżenia – trwałe i obowiązujące. W ten złożony sposób tworzy i utrwała zasady postępowania, którymi będzie się kierować w życiu.

Dzieci w wieku przedszkolnym dopiero zaczynają uczyć się zachowań i norm społecznych obowiązujących w grupie oraz odróżniania dobra od zła. Zadaniem nauczycieli, ale też innych dorosłych w otoczeniu dzieci, jest ułatwić im przyswojenie zasad społecznych i pomóc w ich przestrzeganiu. Ważne, aby formułować jasne i zrozumiałe dla dziecka oczekiwania oraz własną postawą pokazywać, jak funkcjonować w społeczeństwie.

Jak wspomniano we wstępie, nauczyciel powinien również zweryfikować swoją rolę w grupie. Zgodnie z kon-

cepcją konstruktoryzmu wchodzi on w rolę przewodnika i inspiratora, stwarzającego dzieciom odpowiednie warunki do rozwoju, i wspiera je w procesie uczenia się. Stanowi część grupy, jaką jest oddział przedszkolny. Funkcjonowanie w takiej grupie to proces, w którym każda ze stron ma wiele do zaoferowania.

Zeskanuj kod QR i dowiedz się więcej na temat wyników badań dotyczących konstruktoryzmu i praktyki uczenia się, w ramach edukacji matematycznej pod koniec przedszkola i w klasach 1–3⁸.

W programie „Dobry pomysł!” szczególnie wartościową rolę w edukacji dzieci przypisuje się nauczaniu matematyki, przeprowadzaniu operacji logicznych (m.in. kodowania), eksperymentom przyrodniczym, zabawom sensorycznym prowadzonym z aktywnym udziałem dzieci. Zadaniem przedszkolaków podczas takich zabaw jest stawianie i weryfikowanie hipotez, formułowanie wniosków, odkrywanie świata we własnym tempie. W programie podkreśla się również konieczność uczenia dzieci przewidywania skutków własnych zachowań i stosowania się do zasad bezpieczeństwa. Adekwatne do poziomu rozwoju przedszkolaków wskazówki pozwolą nauczycielowi kierować procesem wychowania dzieci odpowiedzialnych za siebie i innych, świadomych niektórych zagrożeń i potrafiących ich unikać.

Osiągnięcie tych celów jest możliwe jedynie dzięki stymulowaniu społeczno-emocjonalnego rozwoju przedszkolaków. Dojrzałość emocjonalno-społeczna stanowi ważny element gotowości szkolnej i często to ona, a nie obszar poznawczy, decyduje o sukcesach szkolnych. W programie „Dobry pomysł!” zamieszczono wskazówki dotyczące organizacji zabaw i zajęć na każdym etapie rozwoju przedszkolaka w taki sposób, aby wspierać dziecięce relacje, zwiększać świadomość emocji własnych i innych osób. Ponadto już dla najmłodszych przedszkolaków przygotowano w programie zachęty do treningu pamięci, koncentracji i uważności. Szczególną uwagę warto zwrócić na zabawy kształtujące umiejętność nawiązywania i podtrzymywania relacji społecznych oraz stosowania się do zasad gier i zabaw, a także na pobudzanie aktywności w zabawach tematycznych i swobodnych. Po okresie edukacji zdalnej wiele dzieci przejawia tego typu trudności.

Zeskanuj kod QR i dowiedz się więcej na temat projektu badawczego dotyczącego oceny jakości relacji szkolnych w czasie edukacji zdalnej⁹.

W działaniach na podstawie programu „Dobry pomysł!” znajdują odzwierciedlenie filary planu daltońskiego, czyli samodzielność, odpowiedzialność i współpraca z towarzyszącą im na każdym etapie refleksją (więcej na temat planu daltońskiego w rozdziale 4. *Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, proponowane metody*, s. 58). Propozycje prac plastycznych opatrzone obrazkową instrukcją wykonania i możliwość samodzielnego sprawdzenia poprawności wykonania zadania stanowią doskonałe wprowadzenie do budowania w najmłodszych poczucia odpowiedzialności.

TEORIA INTELIGENCJI WIELORAKICH H. GARDNERA

Zgodnie z koncepcją inteligencji wielorakich H. Gardnera ludzie różnią się między sobą profilem inteligencji, która jest osobistą cechą o bardzo złożonej strukturze. Intelpekt – w tym rozumieniu – ma wieloraki charakter, a inteligencja jest zdolnością rozwiązywania problemów. Kompetencję poznawczą człowieka można opisać jako zbiór niezależnych od siebie zdolności, talentów czy umiejętności (H. Gardner nazywa je *inteligencjami*). W teorii inteligencji wielorakich za podstawę przyjmuje się występowanie u każdej jednostki wielu różnych inteligencji (w programie „Dobry pomysł!” są one określane mianem zdolności). To, które z nich górują nad innymi w procesie poznawania świata przez daną osobę, określa profil inteligencji człowieka i wskazuje na narzędzia, za pomocą których taka osoba łatwiej się uczy.

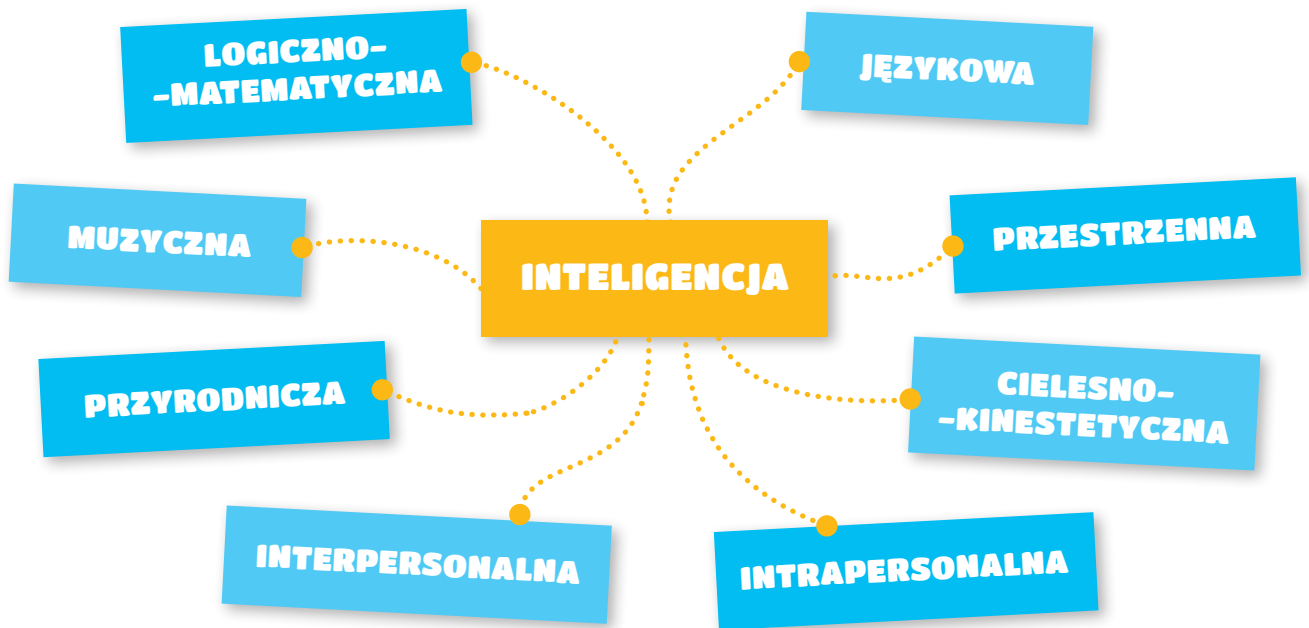
H. Gardner wyróżnia zdolności:

- ▶ językowe,
- ▶ przestrzenne,
- ▶ muzyczne,
- ▶ cielesno-kinestetyczne,
- ▶ logiczno-matematyczne,
- ▶ przyrodnicze,
- ▶ interpersonalne,
- ▶ intrapersonalne¹⁰.

⁸ Semadeni, Z. (2016). *Podejście konstruktoryzmu do matematycznej edukacji wczesnoszkolnej*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji (<http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/doccontent?id=845>, dostęp: 28.08.2023).

⁹ Dębski, M., Flis, J. (2022). *Zdrowa szkoła. Ocena jakości relacji szkolnych w świetle ogólnopolskich wyników badań uczniów i nauczycieli*. Gdańsk: Fundacja Dbam o Mój Zasięg (<https://dbamomojzasieg.pl/wp-content/uploads/2022/11/Zdrowa-szkola-raport-z-badan.pdf>, dostęp: 28.08.2023).

¹⁰ Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.

▲ Inteligencje wielorake wg H. Gardniera

Opracowanie na podstawie: Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorake. Teoria w praktyce*. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.

Każda ze zdolności opiera się na korelacji zachodzącej pomiędzy potencjałem biologicznym człowieka a wpływem czynników środowiskowych. H. Gardner zwraca uwagę na to, że małe dziecko tworzy sobie obraz świata fizycznego i społecznego poprzez rozwijanie podstawowych systemów symbolicznych: języka, liczb, muzyki, przedstawień graficznych i malarskich. Tworzenie i przyswajanie tych systemów odbywa się bez formalnego – bezpośredniego – udziału nauczyciela. Autor koncepcji inteligencji wielorakich podkreśla, że w okresie edukacji elementarnej nauczanie powinno się koncentrować na odkrywaniu przez dziecko własnych predyspozycji i uzdolnień, które następnie będzie ono rozwijać w szkole, pracy i życiu codziennym. Proces edukacyjny należy zorganizować tak, aby nauczyciel miał możliwość jak najlepiej poznać i zrozumieć dziecko, a następnie pomóc mu w rozwijaniu jego zdolności.

Zgodnie z omawianą koncepcją nauczyciel wychowania przedszkolnego może podawać te same treści w sposób odpowiedni dla dzieci przejawiających różne rodzaje inteligencji (zdolności), nawet gdy wiąże się to z wielokrotnym powtarzaniem materiału (różnymi metodami). To sposób podwójnie korzystny dla dzieci. Każde dziecko otrzymuje informacje w sposób najbardziej dopasowany do jego możliwości i upodobań, a jednocześnie – uczestnicząc w zabawach z całą grupą – ćwiczy inne, mniej rozwinięte zdolności i utrwala materiał. Rozwijanie tych inteligencji, które są słabiej reprezentowane w grupie, powinno

być zarezerwowane dla zadań grupowych wykonywanych pod kierunkiem nauczyciela. H. Gardner dokonał charakterystyki zachowań i preferencji dzieci o różnych rodzajach inteligencji. W programie „Dobry pomysł!” również zastosowano klasyfikację autora, wskazując jednocześnie, jakie działania nauczyciela mogą wzmacniać określone zdolności.

■ Osoby obdarzone **zdolnością językową** (nazywaną też słowno-językową lub lingwistyczną) charakteryzują się bogatym zasobem słownictwa, łatwością argumentacji, zamiłowaniem do literatury, zabaw słownych i żartów. Dzieci preferujące tego typu działania z łatwością zapamiętują usłyszane informacje i sporządzają notatki. O wiele szybciej niż rówieśnicy uczą się języków obcych, ponieważ kluczowym elementem inteligencji słowno-językowej jest wrażliwość na dźwięki, brzmienie, rytm, modulację głosu, budowę i znaczenie słów. U dzieci w wieku przedszkolnym ten typ inteligencji warto rozwijać na wiele sposobów, np. poprzez zagadki słowne, żarty, krzyżówki, rebusy i szarady, a także czytanie, recytację, śpiew i rozmowy. Wspólne wymyślanie bajek i pisanie opowiadań służą rozwijaniu kreatywności.

■ **Inteligencja przestrzenna** (nazywana też wizualno-przestrzenną) umożliwia zrozumienie otoczenia dzięki kształtom i wyobrażeniom pochodzącym ze świata zewnętrznego i wyobraźni. Dzieci z dominującą inteligencją

wizualno-przestrzenną zwracają uwagę na szczegóły, detale, kompozycję, wzory i kolory. Lubią wykonywać prace plastyczne, układać puzzle i czytać mapy, harmonijnie łączą ze sobą kolory. Chętnie też prezentują zagadnienia w postaci schematów, diagramów i tabel. Angażują wszystkie zmysły, aby zapamiętać informacje, a poza tym są kreatywne i twórcze. Rozwój zdolności wizualno-przestrzennych należy wspierać poprzez zabawy techniczne, a także budowanie i konstruowanie według własnych pomysłów.

■ **Zdolności muzyczne** pozwalają lepiej zrozumieć świat dzięki słuchaniu i odtwarzaniu dźwięków. Dzieci preferujące ten typ uczenia się są wrażliwe na odgłosy płynące z otoczenia, chętnie tańczą i śpiewają, mają poczucie rytmu, potrafią odróżnić dźwięki różnych instrumentów i odtworzyć wysłuchaną melodię, a poza tym z łatwością uczą się języków obcych i przyswajają akcent. Ten rodzaj inteligencji pojawia się najwcześniej. Warto ją rozwijać, łącząc z muzyką codzienne czynności: śpiewając, grając na instrumentach, odtwarzając sekwencje dźwięków lub rozwiązując zagadki słuchowe.

■ Osoby o **zdolnościach cielesno-kinestetycznych** (nazywanych też kinestetyczno-ruchowymi) preferują uczenie się poprzez wykonywanie zadań ruchowych. Dzieci obdarzone tym rodzajem inteligencji uwielbiają sport, taniec, zabawy ruchowe i ćwiczenia gimnastyczne. Chętnie i z sukcesami wykonują prace manualne, np. majsterkują lub rzeźbią. Sprawniej niż rówieśnicy wykonują czynności samoobsługowe i wypracowują automatyczne reakcje na bodźce. Potrafią planować działania, dzielić zadania i mają dobrze ukształtowaną organizację przestrzenną (również schemat własnego ciała przyswajają szybciej niż inni). Dzieci z rozwiniętą inteligencją cielesno-kinestetyczną lubią naukę poprzez zabawy i gry ruchowe, najchętniej w grupie. Często borykają się z trudnościami w nauce z powodu problemów z koncentracją. Należy zapewnić im urozmaicone zajęcia, przeprowadzane z wykorzystaniem interesujących pomocy naukowych (mikroskopy, tablice interaktywne, rzutniki), ponieważ najłatwiej zapamiętują to, co zostało wykonane, a nie to, co zostało powiedziane. W tym przypadku zaleca się Metodę Dobrego Startu, a także zabawy polisensoryczne.

■ Dzieci z dobrze rozwiniętą **inteligencją logiczno-matematyczną** dbają o porządek, zwracają uwagę na szczegóły, lubią rozwiązywać zagadki (problemy) i samodzielnie szukać rozwiązań. Dostrzegają związki pomiędzy zjawiskami, ustalają hipotezy i wysuwają wnioski. Lubią gry matematyczne i łamigłówki. Cechuje je myślenie abstrakcyjne i zamiłowanie do eksperymentów badawczych. Aby rozwijać w dziecku ten rodzaj zdolności, warto stawiać przed nim zadania wymagające obliczeń w pamięci, klasyfikowania przedmiotów, szacowania, planowania, wybierania spośród różnych rozwiązań i definiowania pojęć. Ten rodzaj

zdolności warto doskonalić, czerpiąc z programu dziecięcej matematyki według prof. E. Gruszczyk-Kolczyńskiej, zaleca się również zadania z kodowania.

■ Dzieci, u których w dominuje **inteligencja przyrodnicza**, wyróżniają się zdolnością rozumienia środowiska naturalnego i czerpania korzyści z obcowania z naturą. Doskonale radzą sobie z klasyfikacją przedmiotów, odróżnianiem rzeczy ważnych od mniej istotnych i dostrzeganiem wzorców funkcjonujących w naturze. Chętnie spędzają czas na świeżym powietrzu, lubią zbierać owoce i warzywa, obserwować zwierzęta i dbać o rośliny. Wspomaganie rozwoju zdolności przyrodniczych wymaga wprowadzenia do planu zajęć zabaw badawczych w sali, eksperymentów i doświadczeń przyrodniczych w naturalnym środowisku.

■ **Zdolności intrapersonalne** wiążą się z wiedzą o sobie samym, a więc pozwalają na rozpoznawanie własnych uczuć i emocji oraz wykorzystywanie ich w regulacji własnych zachowań. Osoby z dobrze rozwiniętą zdolnością intrapersonalną charakteryzują się doskonałą intuicją, wewnętrzną motywacją do działania i silną wolą. Są też nieco skryte i najchętniej wybierają pracę w samotności. Dzieci o dominującej inteligencji intrapersonalnej są odpowiedzialne i świadome swoich mocnych stron. Nie rozpamiętują porażek i słabości, ale traktują je jako kolejne doświadczenie życiowe. Najlepszym sposobem wspomaganie inteligencji intrapersonalnej u dziecka jest stworzenie mu możliwości decydowania o zakresie i tempie pracy, a także zapewnienie warunków do wyciszenia i koncentracji. Należy również dać dziecku możliwość doświadczenia samodzielnego kształcenia (np. w ramach koncepcji planu daltońskiego).

■ **Inteligencja interpersonalna** – zdaniem autora koncepcji inteligencji wielorakich – zawiera w sobie cechy wszystkich pozostałych typów zdolności. Dzieci z rozwiniętą inteligencją interpersonalną najchętniej i najbardziej efektywnie uczą się poprzez kontakty społeczne. Są doskonałymi słuchaczami i doradcami, łatwo nawiązują i utrzymują relacje międzyludzkie, chętnie współpracują z innymi, wykazują zdolności przywódcze i potrafią dochodzić do kompromisu. Uczą się dzięki zdolności rozumienia innych, empatii i dostrzegania zarówno cech łączących różne osoby, jak i różniących ludzi od siebie. Ten rodzaj inteligencji warto wzmacniać poprzez kontakty społeczne, wykonywanie wspólnych zadań oraz gry i zabawy integracyjne i interakcyjne. To szczególnie ważne ze względu na zwiększającą się liczbę jedynaków w naszym kraju¹¹.

¹¹ Jak wynika z opracowania GUS, który podał dane dotyczące liczby dzieci do lat 24 będących na utrzymaniu rodziców, w skali całej Polski ponad połowa rodzin ma jedno dziecko. Nieco ponad 1/3 ma dwoje dzieci, a troje lub więcej – 11,5 procent (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/rodzina/dzialania-prorodzinne-w-latach-2010-2015,1,1.html>, dostęp: 20.06.2023).

■ Z inteligencją interpersonalną ściśle wiążą się **zdolności egzystencjalne**, na które – oprócz umiejętności społecznych – składają się zdolność samokontroli i wglądu we własne emocje. Ich podstawą jest umiejętność rozumienia uczuć i zachowań innych ludzi oraz – podobnie jak w przypadku rozwiniętych zdolności interpersonalnych – umiejętność zauważania cech łączących różne osoby i różniących ludzi od siebie. Empatia pozwala na trafne uchwycenie zmian nastroju, motywacji, zachowania i intencji innych. Ten rodzaj zdolności u dzieci w wieku przedszkolnym warto rozwijać przede wszystkim poprzez modelowanie i rozmowy o emocjach. Wspólne działania na rzecz

innych ludzi, zwierząt i środowiska (np. udział w akcjach charytatywnych) to bardzo dobre ćwiczenie tego rodzaju zdolności.

Program „Dobry pomysł!” służy pomocą nauczycielom w spojrzeniu na dzieci przez pryzmat ich zdolności i preferowanych sposobów uczenia się. Współcześnie do głównych zadań nauczycieli należy jak najlepsze zrozumienie zainteresowań dzieci, świadomy dobór metod i środków nauczania, a także organizowanie przestrzeni edukacyjnej w sposób odpowiadający poszczególnym – odmiennym – jednostkom i jednocześnie wspomagający rozwój grupy.

CZYM SĄ CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA?

Na potrzeby tego rozdziału należy wyjaśnić znaczenie pojęcia *cele edukacyjne*. W „Słowniku języka polskiego” PWN cel określany jest jako „to, do czego się zmierza, dąży”, „to, co się chce osiągnąć”, a także jako „przedmiot (rzecz lub osoba) zamierzonych działań, punkt centralny jakiejś akcji, obiekt”¹². Pod pojęciem *cele edukacyjne* (kształcenia i wychowania) kryje się zatem wcześniej prognozowany, oczekiwany stan wiedzy lub umiejętności. Ich poziom zmienia się w zależności od działań podjętych przez nauczyciela i dzieci. Bez wątplenia jedno z ważniejszych pytań, jakie powinien zadać sobie nauczyciel wychowania przedszkolnego przed zaproponowaniem dzieciom aktywności, brzmi: Co chcę dzięki temu osiągnąć?

Pedagog C. Kupisiewicz ogólne cele kształcenia określił następująco: „Cel główny to zapewnienie uczniom optymalnego rozwoju intelektualnego. Może być on zrealizowany poprzez:

- ▶ zaznajomienie uczniów z podstawami usystematyzowanej wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie, technice i kulturze w zakresie umożliwiającym rozumienie najważniejszych rzeczy, zjawisk, wydarzeń i procesów oraz operatywne posługiwanie się tą wiedzą przy przekształcaniu fragmentów rzeczywistości, dostosowanych do możliwości dzieci i młodzieży;
- ▶ rozpoznanie zainteresowań i zdolności poznawczych uczniów, a mianowicie ich krytycznego myślenia, uwagi, wyobraźni, pamięci, fantazji i różnorodnych umiejętności praktycznych;
- ▶ kształtowanie u dzieci i młodzieży akceptowanego społecznie systemu wartości, systemu spójnych merytorycznie i logicznie poglądów i przekonań, wyznaczających stosunek do świata oraz ukierunkujących ich postępowanie;

- ▶ wdrażanie uczniów do samokształcenia;
- ▶ zaznajomienie uczniów z ogólnymi podstawami produkcji i organizacji pracy w zakresie najważniejszych dziedzin wytwórczości oraz w umiejętności posługiwania się najprostszymi narzędziami i maszynami”¹³.

Pomocna w wypełnianiu tych zadań okaże się teoria inteligencji wielorakich H. Gardnera. Warto zwrócić szczególną uwagę na jej aspekty dotyczące zdolności interpersonalnych, intrapersonalnych i egzystencjalnych. Wydaje się bowiem, że to właśnie nawiązywanie i podtrzymywanie relacji, porozumienie z drugim człowiekiem i dostosowywanie się do nowych emocjonalnie okoliczności stanowią największe wyzwanie współczesnego świata.

OGÓLNE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Zmiany społeczne, gospodarcze i technologiczne we współczesnym świecie następują tak dynamicznie, że nie sposób przewidzieć, jaka wiedza okaże się przydatna dzieciom w przyszłości. Wiele instytucji stara się określić priorytety edukacyjne, w myśl założenia, że uczymy się całe życie. W trosce o holistyczny rozwój dzieci warto skoncentrować się na tych aktywnościach, które budują kompetencje niezbędne do funkcjonowania w świecie i społeczeństwie. Opanowanie tych umiejętności sprawia trudność wielu dzieciom, nie tylko tym w wieku przedszkolnym.

Kompetencje kluczowe sformułowane przez Parlament Europejski i Radę Europy w 2018 r.¹⁴ przedstawiają się następująco:

1. w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
2. językowe;

¹² Szymczak, M. (red.). (1978). *Słownik języka polskiego* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 235.

¹³ Kupisiewicz, C. (1984). *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 53.

¹⁴ Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. W sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. UE z dnia 4 czerwca 2018 r.).

3. matematyczne oraz w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
4. cyfrowe;
5. osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
6. obywatelskie;
7. w zakresie przedsiębiorczości;
8. w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cztery z ośmiu podanych kompetencji kluczowych (tj. kompetencje od 5. do 8.) nie dotyczą konkretnej wiedzy – są to tzw. kompetencje miękkie. Oprócz skupiania się na treściach programowych, niezbędnych do zdobycia przez dziecko kolejnych umiejętności, nauczyciel powinien starać się kształtować w nim właśnie wymienione kompetencje. Niezależnie od zmian podstaw programowych, a nawet struktury samej szkoły, pozwolą na samodzielne uczenie się nowych rzeczy. Należy rozpocząć ćwiczenie tych umiejętności już w przedszkolu, oczywiście w formie dostosowanej do poziomu rozwojowego przedszkolaków i z uwzględnieniem strefy ich najbliższego rozwoju. Warto zatem wdrażać dzieci do korzystania z instrukcji obrazkowych i wyrazowo-obrazkowych, wprowadzać mnemotechniki ułatwiające zapamiętywanie, pokazywać sposoby sprawdzania i autokorekty własnej pracy, a także stosować techniki relaksacji i wyciszenia.

W omawianym programie to dziecko jest podmiotem edukacji – uczy się, a nie jest nauczane, czyli tworzy w umyśle struktury wiedzy, opierając się na aktywnie zdobytych informacjach i własnych zasobach intelektualnych. Nauczyciel korzystający z programu „Dobry pomysł!” pomaga dzieciom uczyć się samodzielności i odpowiedzialności, kształtować umiejętność współpracy oraz pobudza je do refleksji. Dziecko rozwija w ten sposób kompetencje niezbędne do pełnienia różnych ról społecznych i – przede wszystkim – zyskuje poczucie sprawczości i niezależności.

Myśląc o edukacji dziecka, warto się zastanowić, czy dana umiejętność, kompetencja lub informacja pozwoli mu przygotować się do życia w społeczeństwie. Omawiany program nie tylko wdraża dzieci do funkcjonowania w szkole. Nauczyciel znajdzie w nim przede wszystkim wskazówki, jak rozpocząć proces przygotowywania przedszkolaków do życia w nieustannie zmieniającym się świecie i wyposażać je w kompetencje, które w przyszłości mogą okazać się kluczowe.

Cele programu „Dobry pomysł!”:

- ▶ podążanie za dzieckiem w jego chęci działania i otwartości na nowe wyzwania;
- ▶ wskazanie nauczycielowi sposobów na odkrywanie indywidualnych zdolności i zainteresowań dzieci, pobudzanie ich, wzmacnianie i rozwijanie;
- ▶ pokazanie, w jaki sposób kształtować naturalną aktywność dzieci i umiejętność samodzielnego rozwiązywania problemów;
- ▶ udzielenie nauczycielowi wskazówek dotyczących budowania w dzieciach wewnętrznej motywacji do

nauki z wykorzystaniem ich mocnych stron i naturalnego potencjału wynikającego z chęci poznawania świata.

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego znajduje się odniesienie do celów wychowania i kształcenia: „Celem wychowania przedszkolnego jest **wsparcie całościowego rozwoju dziecka**. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji”¹⁵.

Dzięki wspólnym działaniom nauczyciela i rodziców oraz stosowaniu proponowanych w programie różnorodnych metod pracy realizacja tych celów staje się możliwa.

SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Nauczyciel, kierując się teorią inteligencji wielorakich H. Gardnera, powinien rozpoznać indywidualne możliwości dziecka i uwzględnić je w procesie edukacji. Poznanie trudności, zdolności, upodobań, zainteresowań, tempa rozwoju psychomotorycznego i specjalnych potrzeb edukacyjnych dziecka stwarza większe możliwości dopasowania działań nauczyciela do potrzeb przedszkolaków.

Zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego cele wychowania i kształcenia oraz treści edukacyjne dotyczą dzieci objętych obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego. W dokumencie zauważono, że dzieci objęte edukacją przedszkolną pochodzą z różnych środowisk, mają różne doświadczenia edukacyjne, inny bagaż przeżyć, poziom wiedzy, zdolności i zasoby. Często są to czynniki niezależne od dziecka. W podstawie programowej dano zatem nauczycielowi i dzieciom nawet cztery lata edukacji przedszkolnej na zaplanowanie pracy. Zaproponowany w programie „Dobry pomysł!” podział celów kształcenia i wychowania został dopasowany do czterech obszarów rozwoju dziecka zawartych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego. Należy bowiem podkreślić, że jedynie sprawne fizyczne (zarówno w obszarze dużej, jak i małej motoryki), dojrzałe emocjonalnie i społecznie dziecko może sprostać wyzwaniom kolejnego etapu edukacyjnego.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej, przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356).

Każde dziecko rozwija się we własnym tempie. Nawet wśród dzieci w tym samym wieku różnice indywidualne mogą być znaczące. Warto pamiętać, że podział treści edukacyjnych i celów operacyjnych w programie ze względu na wiek dzieci – jeśli występuje – **ma charakter umowny**. To nauczyciel najlepiej zna możliwości swojej grupy i potrafi określić cele szczegółowe nie tylko w odniesieniu do wieku rozwojowego dzieci, ale również ich umiejętności i predyspozycji. Nie stanowi to bezwzględnej reguły, ale najczęściej trochę inaczej pracują dzieci, które już korzystały z edukacji przedszkolnej, a inaczej te, które trafiły do przedszkola w wieku 6 lat.

Ważne, aby nauczyciele korzystający z programu mieli na uwadze spójność treści i ich stopniowalność wynikającą z zasad konstruktywizmu. Podstawą konstruktywizmu edukacyjnego jest pogłębianie wiedzy, zdobywanie nowych umiejętności w tym samym obszarze i budowanie nowych treści na tych, które dziecko już zna.

W omawianym programie cele operacyjne zostały zestawione tak, że bardziej skomplikowane zagadnienia wynikają z poprzednich i są budowane na bazie wiedzy dzieci. Warto pamiętać, że jeśli dzieci nie opanowały jeszcze umiejętności z poprzednich etapów wyzwań rozwojowych, **to nie należy przyspieszać wprowadzania nowych zagadnień**. Taki układ treści jednocześnie pozwala nauczycielom łatwiej diagnozować indywidualne predyspozycje i poziom umiejętności dzieci. Sprzyja to indywidualizacji pracy i elastycznemu dopasowaniu zadań do najbliższej strefy rozwoju dziecka.

Jak już wspomniano, strefa najbliższego rozwoju dziecka obejmuje zadania, których dziecko nie potrafi jeszcze wykonać samodzielnie, ale jest w stanie je zrealizować ze wsparciem innych (dorosłych lub innych dzieci)¹⁶. W pierwszym etapie dziecko, przy wsparciu innych osób, uczy się, nabywając doświadczenia. Inne osoby są niezbędne, aby wskazać, w jaki sposób dziecko samodzielnie – ale pod kontrolą – może wykonać pewną czynność, nauczyć się czegoś nowego. Czasem wystarczy jedno takie doświadczenie, czasem potrzeba wielokrotnych prób. Na tym etapie ważna jest rola nauczycieli i rówieśników, którzy w danym obszarze osiągnęli już wyższy poziom. Kiedy dziecko staje się bardziej samodzielne, nie wymaga już nieustannej obecności i pomocy innych – utrwała i pogłębia swoją wiedzę i odwołuje się do własnych doświadczeń, ale nadal może korzystać z pomocy osób, które są dla niego wsparciem. W kolejnym etapie, gdy dziecko jest w stanie wesprzeć inne osoby w procesie uczenia się, potrafi wykorzystać nabytą wiedzę i umiejętności – mamy do czynienia ze strefą aktualnego rozwoju. Dziecko rozumie dane zagadnienie i potrafi w praktyce wykorzystać swoją wiedzę i umiejętności. Potrafi też wesprzeć innych w procesie uczenia się.

¹⁶ Wygotski, L. (2002). *Wybrane prace psychologiczne*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.

STREFA NAJBLIŻSZEGO ROZWOJU

1. Uczenie się poprzez obserwację, szukanie wzorców, modelowanie.

2. Samodzielne uczenie się zgodnie z zaproponowaną instrukcją, korzystanie z doświadczeń i wsparcia innych osób.

3. Samodzielne konstruowanie wiedzy na podstawie doświadczeń pracy z innymi, instrukcji i własnych pomysłów.

4. Tutoring rówieśniczy – wspólne konstruowanie wiedzy w umyśle, korzystanie z wiedzy innych osób i uczenie rówieśników zgodnie z własnymi umiejętnościami i wiedzą.

STREFA AKTUALNEGO ROZWOJU

▲ Strefy rozwoju wg L. Wygotskiego przedstawione na przykładzie zabawy klockami

(opracowanie: zespół autorsko-redakcyjny; ilustr. Natalia Berlik)

CELE SZCZEGÓŁOWE SFORMUŁOWANE DLA DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Obszar rozwoju dziecka	Ogólne osiągnięcia sformułowane dla dzieci kończących edukację przedszkolną (zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego)	Cele szczegółowe
I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	Dziecko:	
	1. zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne.	▶ samodzielnie korzysta z toalety, również korzystając z instrukcji; ▶ pamięta o skorzystaniu z toalety; ▶ umie samodzielnie i poprawnie umyć i wytrzeć twarz i ręce oraz umyć zęby; ▶ umie prawidłowo oczyścić nos, zasłania usta podczas kichania, kasłania; ▶ dba o higienę osobistą; ▶ dba o swoje przybory toaletowe m.in. szczotkę do włosów czy szczoteczkę do zębów; ▶ dba o swoje zdrowie; ▶ dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem, poddaje się leczeniu, np. wie, że przyjmowanie leków jest konieczne; ▶ rozumie, dlaczego zbyt długie oglądanie telewizji lub gra na komputerze są szkodliwe dla zdrowia; ▶ przestrzega ustalonych zasad korzystania z mediów; ▶ wie, jak się zachować przy skaleczeniu, upadku, potrafi wezwać pomoc.
	2. wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł.	▶ samodzielnie ubiera się i rozbiera; ▶ rozpoznaje swoje ubrania i buty wśród innych; ▶ dba o osobiste rzeczy i nie naraża ich na zgubienie lub kradzież; ▶ utrzymuje porządek w swoim otoczeniu; ▶ potrafi się ubrać adekwatnie do pogody; ▶ dba o porządek na swojej półce w szatni; ▶ rozumie potrzebę pobytu na dworze o każdej porze roku i przy różnej pogodzie; ▶ wie, że należy się ubierać stosownie do okoliczności – inaczej do teatru, na uroczystości, a inaczej na plac zabaw.
	3. spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku.	▶ właściwie zachowuje się przy stole podczas posiłków; ▶ prawidłowo posługuje się sztućcami; ▶ potrafi przyrządzić prosty posiłek (kanapki, sałatka) z zachowaniem zasad bezpieczeństwa; ▶ nakrywa do stołu i sprząta po sobie; ▶ zachowuje zasady savoir-vivre podczas posiłku: nie trzyma łyżki na stole, nie mlaśka, nie mówi z pełnymi ustami; ▶ orientuje się w zasadach zdrowego żywienia.
	4. komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.	▶ w spokoju odpoczywa po obiedzie, po wysiłku fizycznym; ▶ samodzielnie podejmuje zabawy ruchowe, organizuje je; ▶ rozumie znaczenie powiedzenia „ruch to zdrowie”; ▶ wie, jak się przygotować na wyjazd w góry, nad morze, na wieś, nad jezioro; ▶ zna zasady bezpiecznego zwyczajowania się nad wodą, na wsi i w górach.

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

5. uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.	▶ jest sprawne fizycznie lub jest sprawne w miarę swoich możliwości, jeżeli jest dzieckiem mniej sprawnym ruchowo; ▶ uczestniczy w zajęciach ruchowych, w zabawach i grach w ogrodzie przedszkolnym, w parku, na boisku, w sali gimnastycznej; ▶ bierze udział w zabawach i ćwiczeniach orientacyjno-porządkowych; ▶ bierze udział w zabawach bieżnych; ▶ bierze udział w zabawach z elementami rzutu, celowania, toczenia; ▶ uczestniczy w zajęciach rytmicznych; ▶ bierze udział w zabawach z elementami tańca; ▶ uczy się pokonywania słabości i ograniczeń własnego ciała; ▶ uczy się wytrwałości.
6. inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny.	▶ wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych); ▶ właściwie używa prostych narzędzi podczas majsterkowania; ▶ interesuje się urządzeniami technicznymi (np. używanymi w gospodarstwie domowym); ▶ próbuje rozumieć, jak działają urządzenia techniczne, zachowuje ostrożność przy korzystaniu z nich; ▶ umie posługiwać się bezpiecznie przedmiotami i urządzeniami życia codziennego; ▶ układa kompozycje z układanek typu pinezki, mozaiki; ▶ łączy różne materiały, np. pudełka, wykonując prace plastyczne.
7. wykonuje czynności, takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania.	▶ pamięta o zachowaniu porządku w swoim otoczeniu; ▶ sprząta swoje przybory, miejsce pracy i zabawy; ▶ dba o swoje rzeczy, odkłada je na swoją półkę; ▶ wycina nożyczkami z różnorodnych materiałów wzdłuż linii prostych i falistych; ▶ wykonuje prace wymagające precyzyjnego chwytu, np. zbieranie przedmiotów i rzucanie nimi do celu; ▶ korzysta z szablonów, odrysowuje kształty przedmiotów; ▶ zapełnia kontury przedmiotów małymi kawałkami wydzieranego papieru; ▶ tworzy własne kompozycje z wykorzystaniem szablonów do obrysowywania; ▶ tworzy własne kompozycje z wycinanych samodzielnie elementów; ▶ sprawnie posługuje się kredkami, flamastrami, pędzlem, ołówkiem, kredą itp. ▶ stosuje funkcjonalny chwyt narzędzia pisarskiego podczas kreślenia i pierwszych prób pisania; ▶ stosuje odpowiedni nacisk narzędzia pisarskiego.
8. wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała.	▶ przyjmuje prawidłową postawę ciała w różnych sytuacjach: podczas rysowania, gier stolikowych, podczas posiłków, podczas siedzenia w kręgu na dywanie; ▶ wykonuje ćwiczenia kształtujące właściwą postawę ciała; ▶ ćwiczy mięśnie brzucha i grzbietu; ▶ ćwiczy mięśnie stóp, chwytając palcami różne przybory, chodząc na palcach, piętach.
9. wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.	▶ pokonuje różne przeszkody naturalne i sztuczne; ▶ potrafi turlać się w bezpieczny sposób po dywanie lub materacu; ▶ skacze obunóż i na jednej nodze w miejscu i w ruchu; ▶ przeskakuje przez przeszkody; ▶ skacze na skakance; ▶ bierze udział w ćwiczeniach równowagi; ▶ uczestniczy w zabawach i ćwiczeniach z elementami rzutu, celowania, toczenia, noszenia; ▶ rzuca i chwyta przedmioty oburącz i na zmianę ręką lewą i prawą; ▶ bierze udział w zabawach z elementami wspinania się.

II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	Dziecko:	
	1. rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem.	- na miarę swoich możliwości poznaje i odczytuje własne uczucia i emocje; - na miarę swoich możliwości wyjaśnia własne zachowanie; - wykonuje ćwiczenia kształtujące zdolność rozpoznawania uczuć pozytywnych i negatywnych u siebie i innych oraz podawania ich nazw; - próbuje opanować silne emocje i odroczyć natychmiastowe działanie pod wpływem impulsu; - podejmuje samodzielne próby poradzenia sobie z trudnymi emocjami. - bierze udział w ćwiczeniach relaksacyjnych; - wyjaśnia, w jaki sposób można się uspokoić; - opisuje reakcje własnego ciała w sytuacjach złości i strachu.
	2. szanuje emocje swoje i innych osób.	- opowiada o swoich emocjach; - nie mówi innym przykrych słów; - na miarę swoich możliwości adekwatnie reaguje na sukcesy (bez poniżania innych) i porażki (motywowanie do dalszych działań); - wyjaśnia, że ludzie różnie reagują, przeżywając te same emocje, np. niektórzy szybko reagują płaczem lub złością, a inni – nie; - wykazuje się zrozumieniem i akceptacją dla uczuć swoich i innych osób; - wyjaśnia, że każdy ma prawo do przeżywania emocji we właściwy dla siebie sposób; - zazwyczaj potrafi wyjaśnić, jakie emocje może wywołać u innych jego zachowanie w określonej sytuacji.
	3. przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych.	- określa własne mocne i słabe strony; - próbuje określać mocne strony innych osób; - wykazuje się wiarą we własne możliwości, pozytywną samooceną i adekwatnym poczuciem własnej wartości; - preferuje kontakt z wybranymi dziećmi; - wymienia nazwy uczuć towarzyszących np. nieobecności bliskiej koleżanki czy bliskiego kolegi, zmianie wychowawcy; - stara się przezwyciężać zawstydzenie w nowych sytuacjach i w kontaktach z nowo poznanymi osobami; - wita się, gdy wchodzi do pomieszczenia lub dołącza do grupy osób, oraz żegna się, gdy wychodzi; - bierze udział w występach, nie rezygnuje mimo tremy; - nawiązuje nowe znajomości mimo zawstydzenia; - akceptuje zmiany jako nieodłączny element życia; - adaptuje się w nowym środowisku.
	4. przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu.	- wyraża własne uczucia i emocje poprzez sztuki plastyczne, techniczne, teatralne, muzyczne itp.; - przedstawia uczucia w pracach plastycznych; - wykorzystuje gesty i słowa do pocieszania, okazywania uczuć; - bierze udział w scenkach dramatycznych, przedstawiając sytuacje wywołujące określone emocje; - tworzy prezenty, laurki dla bliskich osób.
	5. rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze.	- bierze udział w spotkaniach adaptacyjnych; - rozstaje się z rodzicami na czas pobytu w przedszkolu i wspólnie bawi się w tym czasie z innymi dziećmi; - z zaufaniem zwraca się do osób dorosłych w przedszkolu w razie potrzeby; - ze spokojem czeka na przyjście rodziców.

II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

6. rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie.	- określa emocje i coraz bardziej złożone uczucia (własne, kolegów i koleżanek, bohaterów opowiadań, wierszy, przedstawień teatralnych itp.) i wymienia ich nazwy; - potrafi wyjaśnić, jakie reakcje emocjonalne może wywołać określona sytuacja; - wyjaśnia, że te same sytuacje mogą wywołać u różnych osób różne reakcje; - podejmuje próby uzasadniania reakcji innych osób na określoną sytuację.
7. szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.	- w miarę samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i wykazuje się świadomością skutków swoich zachowań; - coraz śміiej prosi o pomoc zarówno osoby dorosłe, jak i rówieśników; - udziela pomocy i wsparcia innym; - wyjaśnia, które sposoby radzenia sobie z trudnymi emocjami najbardziej mu pomagają; - próbuję zastosować samodzielnie wybrane strategie radzenia sobie z trudnymi emocjami.
8. zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji.	- w miarę możliwości doprowadza zadania do końca; - wykazuje się odpornością emocjonalną; - wykazuje się poczuciem sprawczości i odpowiedzialności za własne działania; - w miarę możliwości planuje własną pracę oraz dokonuje samokontroli; - wykazuje się wewnętrzną motywacją do nauki; - stara się przestrzegać zasad zabawy; - wyjaśnia, że należy poddawać się niezbędnym, choć przykrym zabiegom medycznym, np. szczepieniom; - próbuję powstrzymać się od działania pod wpływem silnych emocji; - w miarę możliwości przewiduje skutki swojego zachowania; - wyjaśnia konsekwencje własnego działania i wykazuje się odpowiedzialnością za to działanie.
9. wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.	- cieszy się z sukcesów bez poniżania innych; - cieszy się ze zwycięstwa kolegi / koleżanki; - pomaga kolegom i koleżankom mającym trudności; - rozmawia o problemach innych; - wykazuje się wrażliwością na krzywdę innych; - pomaga koledze przeżywającemu trudne emocje, np. wysłuchuje go, przytula, pociesza; - bierze udział w akcjach charytatywnych organizowanych na terenie przedszkola.
10. dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę.	- dba o rośliny i zwierzęta w najbliższym otoczeniu; - na miarę swoich możliwości opiekuje się wszystkimi i wszystkim, co wymaga pomocy człowieka; - wykazuje się wrażliwością na krzywdę innych osób i zwierząt; - przejawia właściwą postawę wobec przyrody.
11. dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.	- wymienia przykłady różnych sposobów odpoczynku na łonie natury; - wymienia przykłady wartości estetycznych każdej z pór roku; - wymienia przykłady pozytywnych i negatywnych zmian w krajobrazie wprowadzonych przez człowieka; - opisuje różne rodzaje krajobrazu; - wyjaśnia, że niektóre zjawiska przyrodnicze są groźne dla człowieka; - opisuje znaczenie przyrody jako miejsca, w którym ludzie odpoczywają; - opisuje widoki charakterystyczne dla różnych regionów naszego kraju; - ogląda dzieła sztuki, w których wykorzystano elementy przyrodnicze lub inspirowane przyrodą.

III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

Dziecko:	
1. przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze.	▶ wyjaśnia znaczenie uniwersalnych wartości i norm w kontaktach społecznych; ▶ wykazuje się otwartością na drugiego człowieka, pozytywnym zainteresowaniem innymi ludźmi, wymienia różnice i podobieństwa pomiędzy ludźmi; ▶ wymienia różnice pomiędzy dziećmi; ▶ wymienia swoje mocne i słabe strony; ▶ wyjaśnia, że nie należy się wstydzić pomyłek, że są one czymś naturalnym w procesie uczenia się; ▶ wyraża własne zdanie w sposób zgodny z regułami społecznymi; ▶ przyjmuje pochwały i słowa krytyki od innych; ▶ przyznaje, że czegoś nie wie lub popełniło błąd; ▶ odtwarza w zabawie tematycznej zaobserwowane zachowania społeczne.
2. odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.	▶ wykazuje się przywiązaniem do tradycji własnej rodziny, narodu, religii i kultury; ▶ opowiada o sobie i najbliższych osobach; ▶ wykazuje się świadomością wartości innych tradycji rodzinnych, narodowych, kulturowych i religijnych i szacunkiem dla nich; ▶ tworzy inscenizacje przedstawiające elementy tradycji narodowej i kulturowej; ▶ poznaje wytwory kultury narodowej oraz innych kultur (muzea, wystawy, koncerty, oglądanie dzieł sztuki); ▶ podaje imiona rodzeństwa, rodziców i dziadków; ▶ opisuje stopnie pokrewieństwa: dziadek, babcia, ciocia, wujek (np. dziadek to tata taty); ▶ bierze udział w przygotowywaniu upominków dla członków rodziny z okazji ich świąt; ▶ bierze udział w uroczystościach o charakterze rodzinnym; ▶ podaje nazwę swojej grupy przedszkolnej, wymienia imiona dzieci z grupy; ▶ wymienia imiona osób pracujących w grupie (nie tylko nauczycieli); ▶ wymienia różnice w wyglądzie kolegów i koleżanek; ▶ podaje, że jest chłopcem / dziewczynką; ▶ podaje, że jest mieszkanką / mieszkańcem swojej miejscowości, Polką / Polakiem i mieszkanką / mieszkańcem Europy.
3. posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.	▶ przedstawia się: podaje swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania; wyjaśnia, komu można podawać takie informacje; ▶ podaje nazwę i adres przedszkola.
4. używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania.	▶ używa zwrotów grzecznościowych w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi; ▶ używa właściwych zwrotów grzecznościowych w miejscach publicznych, np. w teatrze, sklepie, muzeum; ▶ wyjaśnia sens przeprosin; ▶ stara się zadośćuczynić za wyrządzoną przykrość, np. odbudować zniszczoną budowlę.
5. ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku.	▶ bierze udział we wspólnych zabawach i zajęciach z całą grupą; ▶ ustala wspólnie z grupą i nauczycielem kodeks grupowy; ▶ stara się przestrzegać ustalonych zasad i umów; ▶ podaje zasady bezpiecznego zachowania się w podczas zabawy w przedszkolu oraz na placu zabaw; ▶ wyjaśnia, że nie można samemu, bez opieki, wychodzić z sali i oddalać się od grupy; ▶ wymienia zasady bezpiecznego poruszania się w grupie po chodnikach w czasie spacerów; ▶ wyjaśnia, że nie można samodzielnie poruszać się po drogach bez opieki osoby dorosłej; ▶ wymienia podstawowe znaki drogowe; ▶ podaje numery alarmowe;

III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

	▶ wymienia najważniejsze zasady udzielania pierwszej pomocy; ▶ zgłasza osobie dorosłej zachowania innych dzieci zagrażające bezpieczeństwu; zgłasza osobie dorosłej obecność niebezpiecznych przedmiotów (uszkodzonych zabawek, szkła na placu zabaw); ▶ wyjaśnia, jak należy się zachować w czasie ewakuacji; ▶ wyjaśnia, że nie należy korzystać z telefonu rodziców bez pozwolenia; ▶ wyjaśnia, jak bezpiecznie korzystać z internetu; ▶ wspólnie z innymi dziećmi szuka rozwiązań problemów grupowych; ▶ stara się samodzielnie rozwiązywać konflikty, ewentualnie prosi o pomoc nauczyciela; ▶ dokonuje samooceny za pomocą symboli, znaków itp.; ▶ wymienia zasady bezpiecznego obchodzenia się z urządzeniami elektrycznymi; ▶ dba o bezpieczeństwo swoje i innych osób.
6. nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.	▶ interpretuje świat zgodnie z przyjętym systemem wartości, bez oceniania innych; ▶ skutecznie i w przyjaznej atmosferze współpracuje w grupie; ▶ współdziała podczas wspólnych występów, organizowania zabaw i zajęć; ▶ pomaga innym w miarę swoich możliwości; ▶ wymienia zachowania pożądane i niepożądane; ▶ udziela pochwał innym dzieciom; ▶ doprowadza rozpoczęte zadanie do końca; ▶ odpowiedzialnie wywiązuje się z podjętych obowiązków; ▶ pełni dyżury, dokonuje samooceny swojego wkładu pracy; ▶ pomaga innym w wykonywaniu ich obowiązków; ▶ oddaje pożyczone rzeczy; ▶ odnosi się z szacunkiem do symboli narodowych; ▶ przestrzega zasad odpowiedniego zachowania w kinie, muzeum, przygodni, bibliotece; ▶ nawiązuje przyjaźnie; ▶ podejmuje (adekwatnie do wieku i stopnia rozwoju) rozmowy na tematy egzystencjalne, etyczne i moralne; ▶ poznaje w działaniu uniwersalne wartości, np.: szacunek dla innych ludzi, zwierząt i środowiska naturalnego, poszanowanie godności, prawdomówność, sprawiedliwość, pracowitość, uczciwość, uczynność, koleżeństwo, współdziałanie, piękno (w sensie estetycznym), punktualność.
7. respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.	▶ wymienia swoje prawa i obowiązki; ▶ wykazuje się szacunkiem dla praw innych osób; ▶ nie przeszkadza innym w czasie zajęć, wykonywania zadań; ▶ nie używa siły wobec innych; ▶ stara się szukać kompromisowych rozwiązań; ▶ wyjaśnia, że wszyscy ludzie są równi i mają takie same prawa bez względu na kolor skóry, narodowość, wyznanie, sprawność intelektualną, fizyczną itd.; ▶ spokojnie i w ciszy uczestniczy w zajęciach wymagających skupienia; ▶ przyjmuje postawę otwartości na inność jako źródło bogactwa i różnorodności (unikanie uprzedzeń, stygmatyzacji i stereotypów).
8. obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe.	▶ z uwagą słucha nauczyciela i wykonuje jego polecenia; ▶ przestrzega zasady, że w danym momencie wypowiada się tylko jedna osoba; ▶ wykazuje zainteresowanie wypowiedziami rówieśników; ▶ stara się nie przerywać wypowiedzi innych; ▶ wymienia problemy i radości innych; ▶ wykazuje się zrozumieniem w sytuacjach, gdy dorosły nie jest do jego wyłącznej dyspozycji; ▶ wykazuje się wrażliwością na różnorodne potrzeby innych osób; ▶ pomaga innym.

III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	9. komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.	▶ prosi o pomoc w sytuacjach trudnych; ▶ wypowiada się na forum grupy; ▶ samodzielnie formułuje wypowiedzi na określony temat; ▶ w miarę możliwości wyjaśnia znaczenie mowy ciała i gestów; ▶ prosi inne dzieci o podzielenie się zabawką lub zaprasza je do wspólnej zabawy; ▶ opowiada o przeżytych wydarzeniach; ▶ świadomie reguluje siłę głosu: mówi szeptem, umiarkowanym głosem, głośno; ▶ używa coraz bogatszego słownictwa biernego i czynnego; ▶ wypowiada się w logiczny sposób na temat wydarzeń życia codziennego, utworów literackich, przedstawień teatralnych, obejrzanych filmów; ▶ zadaje pytania w celu uzyskania dodatkowych informacji; ▶ nawiązuje kontakt z innymi, nieznanymi dziećmi; ▶ kulturalnie odmawia; ▶ spokojnie reaguje na odmowę ze strony innych; ▶ skutecznie komunikuje się różnymi sposobami i rozwiązuje trudne sytuacje; ▶ w miarę możliwości odczytuje emocje, pragnienia, potrzeby i intencje innych osób oraz odpowiada na nie w zgodzie ze sobą i regułami porządku społecznego; ▶ podejmuje próby nawiązywania, kształtowania i podtrzymywania różnorodnych kontaktów społecznych; ▶ komunikuje się z otoczeniem w sposób jasny i czytelny.
Dziecko:		
IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	1. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzywa i materiału naturalnego.	▶ porozumiewa się z otoczeniem za pomocą niewerbalnych środków wyrazu; ▶ nawiązuje i podtrzymuje interakcje w sposób niewerbalny; ▶ posługuje się umownymi znakami oraz wykazuje się zdolnością poprawnego odczytywania kodów, znaków umownych grupy, społeczności, obszaru kulturowego w sposób pozawerbalny; ▶ interpretuje niewerbalne wskazówki rozmówców; ▶ odgrywa scenki na podstawie utworu literackiego lub wymyślone przez siebie, korzystając z pacynek, kukiełek, sylwet; ▶ występuje w przedstawieniach, wcielając się w określone role; ▶ reaguje ruchem na zmiany nastroju, tempa, dynamiki muzyki; ▶ próbuje oddać w pracy plastycznej nastrój utworu literackiego, wydarzenia, muzyki, przyrody; ▶ wykorzystuje symbolikę materiału przyrodniczego w improwizacjach, inscenizacjach utworów (np. kamień, patyk).
	2. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie; poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych, prostych fonetycznie słowach.	▶ coraz sprawniej, również pod względem gramatycznym i semantycznym, posługuje się językiem jako narzędziem komunikacji; ▶ wypowiada się na temat reguł języka (zdolności biernie i czynne): stosuje i rozróżnia różne sposoby mówienia w zależności od okoliczności; ▶ porozumiewa się z otoczeniem za pomocą werbalnych środków wyrazu; ▶ nawiązuje i podtrzymuje interakcje w sposób werbalny; ▶ w miarę możliwości wyjaśnia sens przekazów językowych prezentowanych nie wprost (przystów, prostych metafor, podstawowych związków frazeologicznych); ▶ posługuje się umownymi znakami oraz wykazuje się zdolnością poprawnego odczytywania kodów, znaków umownych grupy, społeczności, obszaru kulturowego w sposób werbalny; ▶ podejmuje działania twórcze rozwijające zasób słownictwa (układanie rymowanek, historyjek, interpretowanie wierszy i przystów); ▶ uważnie słucha, pyta o niezrozumiałe fakty i formułuje dłuższe wypowiedzi o ważnych sprawach; ▶ zrozumiale mówi lub w inny sposób komunikuje o swoich potrzebach i decyzjach; ▶ poznaje różne teksty kultury i dokonuje ich interpretacji (wiersze, opowiadania, legendy, baśnie);

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

	▶ wyjaśnia znaczenie umiejętności czytania i pisanie; ▶ przygotowuje się do podjęcia nauki czytania i pisanie ▶ układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, a wyrazy na sylaby; ▶ wyodrębnia głoski w nagłosie i wygłosie słów o prostej budowie fonetycznej; ▶ łączy sylaby i głoski w wyrazy.
3. odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych i byty realistyczne od fikcyjnych.	▶ uważnie słucha utworów literackich czytanych przez nauczyciela; ▶ ogląda przedstawienia teatralne na terenie przedszkola i w teatrze dla dzieci; ▶ wymienia imiona postaci występujących w utworach; ▶ uważnie słucha krótkich utworów odtwarzanych z nagrań audio; ▶ stara się odróżniać postaci realne od nierealnych; ▶ wchodzi w role w zabawach tematycznych i teatralnych oraz wychodzi z roli na dany sygnał; ▶ wyjaśnia, że postaci występujące w grach, filmach i utworach literackich są wymyślone.
4. rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć; odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.	▶ rozpoznaje niektóre drukowane małe i wielkie litery (z wyłączeniem dwuznaków, zmiękczeń i liter oznaczających w języku polskim samogłoski nosowe), którymi jest zainteresowane; ▶ interesuje się czytaniem; układa proste wyrazy z liter podczas zabawy i potrafi je przeczytać; ▶ interesuje się książkami, słucha opowiadań i wierszy; ▶ porównuje dwie rzeczy lub dwa obrazy różniące się kilkoma elementami; ▶ dobiera pary figur, wyszukuje podobieństwa i różnice; ▶ układa obrazki składające się z wielu części pociętych na różne sposoby (również puzzle); ▶ odwzorowuje na kartce w kratkę lustrzane odbicie prostego kształtu; ▶ odszukuje i zaznacza wybrane litery w tekstach; ▶ różnicuje litery duże i małe, drukowane i pisane; ▶ odczytuje rebusy.
5. odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki.	▶ wypowiada się na temat sytuacji z przedszkola; ▶ układa historyjki obrazkowe; ▶ używa określeń „najpierw”, „potem”, „na końcu”; ▶ recytuje wiersze i inne krótkie utwory literackie – również z podziałem na role i modulacją głosu; ▶ formułuje wnioski na podstawie zaobserwowanych związków przyczynowo-skutkowych, np. w czasie układania i opowiadania historyjki obrazkowej; ▶ wymyśla i opowiada, co mogło się zdarzyć przed sytuacją przedstawioną na obrazku i po niej; ▶ wymyśla i podaje inne zakończenia historyjki, opowiadania, bajki; ▶ przedstawia własne opowiadania; ▶ opowiada własne historyjki obrazkowe; ▶ podaje rozwiązania zagadek wymagających rozumienia pojęć ogólnych; ▶ układa zagadki oparte na uogólnieniach; ▶ tworzy pojęcia ogólne.
6. wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swoim doświadczeniom.	▶ wypowiada się na temat poznanych utworów; ▶ znajduje nawiązania utworu literackiego do własnych przeżyć; ▶ zauważa rym i rytm wiersza; ▶ tworzy rymy do podanych słów; ▶ dostrzega humor w utworach literackich i humor sytuacyjny; ▶ rozpoznaje niektóre homonimy (np. zebra), podaje ich znaczenie; ▶ wyszukuje wyrazy przeciwstawne (np. mokry – suchy, wysoki – niski); ▶ używa przymiotników, stopniując je; ▶ wyszukuje wyrazy bliskoznaczne (np. ciepło, upał, skwar); ▶ wyjaśnia znaczenie przysłów i związków frazeologicznych.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

7. eksperymentuje z rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości, np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki.	▶ wykonuje aktywności rozwijające słuch muzyczny; ▶ odróżnia dźwięki przyrody (np. naturalne odgłosy lasu, ulicy, wiejskiej zagrody, miejskiego zgiełku); ▶ rozpoznaje podstawowe instrumenty muzyczne i podaje ich nazwy; ▶ odróżnia dźwięki niektórych instrumentów muzycznych; ▶ wykonuje ćwiczenia poprawiające koncentrację uwagi i pamięć słuchową (np. odtwarza sekwencję dźwięków, tworzy rytmy muzyczne, określa tempo w muzyce); ▶ dokonuje interpretacji utworów muzycznych za pomocą ruchu i tańca (opowieści muzyczne); ▶ wykonuje aktywności rozwijające wyobraźnię muzyczną; ▶ wykonuje aktywności rozwijające wrażliwość na różne elementy muzyki (tempo i jego zmiany, pauza, rytm, dynamika, metrum, wysokość i barwa dźwięku, dynamika i struktura utworu); ▶ w miarę możliwości odtwarza rytmy muzyczne oraz kontynuuje je; ▶ samodzielnie śpiewa poznane piosenki; ▶ podczas występów, przedstawień i koncertów prezentuje poznane piosenki, tańce oraz umiejętność gry na instrumentach; ▶ wykonuje proste tańce ludowe i układy taneczne; ▶ słucha utworów wokalnych i instrumentalnych (podczas koncertu na żywo i odtwarzanych z nagrań audio); ▶ zapoznaje się z muzyką, pieśniami, tańcami i kulturą muzyczną różnych regionów Polski; ▶ zapoznaje się z muzyką, pieśniami, tańcami i kulturą muzyczną różnych krajów.
8. wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp.; tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów; przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np.	▶ rysuje i maluje na różnych materiałach; ▶ rozplanowuje pracę na całej powierzchni; ▶ łączy ze sobą różne elementy, tworząc prace przestrzenne; ▶ składa proste elementy metodą origami – również zgodnie z instrukcją obrazkową; ▶ rysuje po śladzie proste wzory i szlaczki (linie faliste, laseczki, kółka itp.); ▶ rysuje po śladzie szlaczki literopodobne i kontynuuje je samodzielnie na czystej kartce lub w szerokiej liniaturze; ▶ rysuje w różnych kierunkach, na kartce ułożonej pod różnym kątem; ▶ rysuje i maluje w różnych pozycjach: stojącej, siedzącej, leżącej; ▶ kalkuje wzory i napisy; ▶ wykonuje proste prace plastyczne w zespole; ▶ szuka drogi w labiryntach; ▶ miesza barwy; ▶ lepi, wykonując pracę złożoną z mniejszych elementów – również zgodnie z instrukcją obrazkową; ▶ rysuje elementy liter;

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury; określa kierunki i miejsca na kartce papieru.

- ▶ podejmuje próby pisania liter po śladzie lub samodzielnie na kartce papieru, zachowując prawidłowy kierunek kreślenia;
- ▶ wymienia nazwy kierunków na kartce (lewa strona, prawa strona, lewy górny róg itp.);
- ▶ zgodnie z poleceniem nauczyciela rysuje prawidłowo na kartce w kratkę graficzne dyktando;
- ▶ odwzorowuje kształty na kartce w kratkę;
- ▶ rysuje według podanego kodu na kartce w kratkę, np. 5A, 3B.

9. czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie.

- ▶ w miarę możliwości posługuje się umownymi znakami oraz wykazuje się zdolnością poprawnego odczytywania kodów, znaków umownych grupy, społeczności, obszaru kulturowego w sposób pozawerbalny;
- ▶ rozpoznaje niektóre symbole obrazkowe, znaki drogowe, mapy, wskazówki graficzne;
- ▶ w miarę możliwości odczytuje proste schematy, plany, mapy i instrukcje obrazkowe;
- ▶ wyjaśnia znaczenie prostych znaków stosowanych w grach planszowych;
- ▶ wyjaśnia sens symbolicznych oznaczeń spotykanych w otoczeniu, np. monitoring, zakaz palenia, zakaz wprowadzania psów;
- ▶ wyjaśnia, jakie czynności kryją się pod piktogramami;
- ▶ rozpoznaje symbole oznaczające niebezpieczne miejsca, np. symbol skrzynki elektrycznej;
- ▶ posługuje się znakami oznaczającymi pogodę;
- ▶ stara się regularnie prowadzić kalendarz pogody, posługuje się symbolami oznaczającymi zjawiska pogodowe;
- ▶ rozpoznaje symbole oznaczające różne instytucje (np. pocztę, policję);
- ▶ wyjaśnia, co oznacza symbol recyklingu, i opowiada o oznaczeniach pojemników do segregowania odpadów;
- ▶ tworzy symbole w trakcie konstruowania gier;
- ▶ odczytuje instrukcje rysunkowe i wykonuje prace zgodnie z nimi;
- ▶ tworzy instrukcje obrazkowe dla innych;
- ▶ w miarę możliwości stosuje schematy działania, algorytmy (działanie według instrukcji, wzoru).

10. wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flagę, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o smoku wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej.

- ▶ podaje nazwę miejscowości, w której mieszka;
- ▶ wymienia nazwę kraju, w którym mieszka;
- ▶ podaje nazwę stolicy Polski;
- ▶ wymienia nazwę najdłuższej rzeki Polski;
- ▶ wyjaśnia, że mieszka w Europie, a Polska należy do Unii Europejskiej;
- ▶ śpiewa fragment hymnu narodowego;
- ▶ wyjaśnia, jak należy się zachować w czasie śpiewania hymnu i że symbolom naszego kraju należy się szacunek;
- ▶ opowiada o tradycjach związanych z najważniejszymi świętami i porami roku (np. o tradycyjnych potrawach);
- ▶ zapoznaje się z tradycjami ludowymi (np. bierze udział w uroczystości powitania wiosny);
- ▶ rozpoznaje symbole związane z rodziną miejscowości (np. hymn, hejnał, flagę);
- ▶ zapoznaje się z tradycjami ludowymi związanymi z własnym regionem (np. strojami, pieśniami, tańcami);
- ▶ wyjaśnia, że dla każdego regionu Polski charakterystyczne są odrębne stroje, tańce, zwyczaje;
- ▶ wskazuje na mapie Warszawę, Wisłę, Bałtyk i Tatry;
- ▶ wymienia nazwy największych miast w Polsce;
- ▶ opowiada legendy związane z historią Polski.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

11. wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość i ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę.	▶ różnymi technikami (np. plastycznymi, technicznymi) wykonuje prace na dowolne lub określone tematy, rozwijając dzięki temu zdolność myślenia wyobraźniowego i przestrzennego; ▶ wykazuje się inicjatywą w urządzaniu i dekorowaniu sali; ▶ samodzielnie aranżuje przestrzeń do zabaw tematycznych; ▶ dba o to, aby organizacja miejsca zabawy nie przeszkadzała innym w podejmowaniu ich aktywności; ▶ porządkuje przestrzeń po skończonej zabawie; ▶ wyjaśnia znaczenie pojęć określających wielkość przedmiotów i ciężar mierzony za pomocą wagi szalkowej; ▶ dokonuje porównania pojemności naczyń, zdobywa doświadczenia pozwalające na zrozumienie stałości objętości; ▶ wyjaśnia, w miarę swoich możliwości, jakie mogą być skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach (wnioskowanie o wprowadzanych i obserwowanych zmianach); ▶ wyjaśnia znaczenie pojęć związanych z wagą, czasem i objętością.
12. klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układu przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt).	▶ klasyfikuje przedmioty, tworząc kolekcje (na podstawie pojęć ogólnych, np. owady, kwiaty); ▶ grupuje obiekty w logiczny sposób (klasyfikuje) i formułuje uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne; ▶ wykonuje czynności rozwijające zdolności: porównywania, porządkowania, przyporządkowywania określonych wielkości; ▶ wykonuje ćwiczenia rozwijające umiejętność kształtowania pojęć: zbioru, liczby, wielkości, ciężaru, długości, czasu; ▶ wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność dostrzegania rytmów w otoczeniu (sekwencyjność dni tygodnia, pór roku, miesięcy, pór dnia); ▶ wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność odtwarzania rytmów graficznych, muzycznych i ruchowych oraz kontynuowania ich; ▶ ustala konsekwentne serie, stałość masy i objętość cieczy, kształtując tym samym myślenie operacyjne; ▶ rozróżnia przedmioty, obiekty, kolory, podstawowe figury geometryczne i dokonuje porównania ich wielkości; ▶ rozpoznaje niektóre bryły geometryczne (kula, stożek) i podaje ich nazwy; ▶ odwzorowuje proste układy przestrzenne ułożone z figur geometrycznych.
13. eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę lub but.	▶ wykonuje ćwiczenia rozwijające umiejętność dostrzegania, określania i przewidywania związków przyczynowo-skutkowych; ▶ wykonuje aktywności kształtujące postawę użyteczności wiedzy matematycznej w codziennym życiu; ▶ wyjaśnia, na czym polega pomiar długości; ▶ wymienia proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą, patykiem; ▶ używa słów określających długość, szerokość i wysokość przedmiotów mierzonych dowolną miarą.
14. określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów; rozróżnia stronę lewą i prawą.	▶ określa schemat własnego ciała w przestrzeni, wymienia nazwy części ciała; ▶ wykonuje ćwiczenia kształtujące umiejętność orientacji w przestrzeni oraz określania i opisywania lokalizacji (<i>w, na, nad, pod, za, przed, z prawej strony, z lewej strony, w środku</i>); ▶ rozróżnia lewą i prawą stronę ciała; ▶ określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby; ▶ określa kierunki i ustala położenie w odniesieniu do innych obiektów.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

15. przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego.	▶ posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi; ▶ liczy i dokonuje operacji matematycznych w zakresie przekraczającym 10; ▶ sprawnie wykonuje działania na zbiorach; ▶ liczy obiekty i odróżnia liczenie błędne od poprawnego; ▶ wyjaśnia, że ostatni liczebnik oznacza liczbę elementów w zbiorze; ▶ dodaje i odejmuje w zakresie od 0 do 10 i więcej, pomagając sobie liczeniem na koncretach, palcach lub innych zbiorach zastępczych; ▶ dokonuje szacunkowego porównania liczebności zbiorów; ▶ rozróżnia zbiory równoliczne i nierównoliczne; ▶ wymienia cyfry od 0 do 9 i tworzy z nich liczby od 0 do 10 i więcej; ▶ klasyfikuje zbiory według wzrastającej i malejącej liczby elementów; ▶ używa określeń: <i>mniej o...</i>, <i>więcej o...</i>; ▶ odróżnia liczenie błędne od poprawnego; ▶ wyznacza wynik dodawania i odejmowania na koncretach w zakresie od 1 do 10; ▶ odczytuje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10; ▶ posługuje się znakami: +, -, =; ▶ układa z obrazków treść prostych zadań tekstowych; ▶ tworzy zapisy graficzne do prostych zadań tekstowych; ▶ podaje rozwiązania prostych zadań z treścią; ▶ tworzy proste zadania z treścią.
16. posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy.	▶ wyjaśnia zjawisko stałego następstwa dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesięcy w roku; ▶ posługuje się określeniami: <i>teraz, najpierw, potem, długo, krótko, wczoraj, dzisiaj, jutro</i>; ▶ wymienia nazwy pór dnia: <i>rano, południe, wieczór</i>; ▶ wymienia nazwy pór roku; ▶ podaje nazwę bieżącego miesiąca; ▶ wymienia nazwy miesięcy w odpowiedniej kolejności; ▶ podaje nazwy pór roku z zachowaniem odpowiedniej kolejności; ▶ wymienia nazwy dni tygodnia we właściwej kolejności.
17. rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je; rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym.	▶ rozpoznaje banknoty i monety używane w Polsce, podaje nazwy niektórych z nich; ▶ wyjaśnia sens używania pieniędzy w gospodarstwie domowym; ▶ posługuje się modelami monet i banknotów w zabawie tematycznej (np. w sklepie).

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

18. posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół.	▶ wymienia sposoby przystosowania się zwierząt do środowiska, w którym żyją (ubarwienie, budowa); ▶ wyjaśnia, które części roślin są jadalne; ▶ wyjaśnia, które części roślin rosną w ziemi, a które nad ziemią; ▶ wymienia etapy rozwoju roślin; ▶ wymienia etapy rozwoju niektórych zwierząt (np. żaby, motyla); ▶ wymienia części drzewa: korzeń, pień, gałęzie, liście, kwiaty, owoce; ▶ wyjaśnia, jak zaczynają się zachowywać najbardziej znane zwierzęta wraz z nadejściem zimy; ▶ wymienia nazwy zwierząt hodowlanych; ▶ podaje nazwy owoców egzotycznych; ▶ wyjaśnia, które owoce rosną w Polsce, a które są sprowadzane z innych krajów; ▶ wyjaśnia, czym jest recykling; ▶ opowiada, jak można dbać o przyrodę na co dzień (oszczędzanie wody, gaszenie światła, wymiana ubrań i zabawek zamiast zakupu nowych); ▶ uczestniczy w akcjach ekologicznych (np. „Sprzątanie świata”, Dzień Ziemi, Dzień Drzewa); ▶ wykonuje aktywności pozwalające na poszerzanie wiedzy o różnorodnych ekosystemach oraz gatunkach roślin i zwierząt pod ochroną; ▶ pielęgnuje rośliny i opiekuje się zwierzętami (sadzenie i podlewanie roślin, dokarmianie zwierząt itp.); ▶ obserwuje budowę wybranych gatunków roślin i zwierząt żyjących w różnych środowiskach; ▶ zachowuje szczególną ostrożność w kontakcie z nieznanymi zwierzętami i roślinami oraz wykonuje aktywności pozwalające na poszerzanie wiedzy na ich temat; ▶ wykazuje się odpowiedzialnością za środowisko naturalne i dbałością o nie; ▶ wyjaśnia, jakie mogą być skutki nieograniczonej działalności człowieka w różnych ekosystemach (zanieczyszczenie gleby, wody i powietrza).
19. podejmuje samodzielną aktywność poznawczą np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.	▶ wdraża poznane techniki zapamiętywania (mnemotechniki); ▶ korzysta z różnych źródeł, aby samodzielnie się uczyć; ▶ kolekcjonuje dostępny materiał przyrodniczy, tworzy kąciki przyrody, własne grządki i opiekuje się nimi; ▶ bada właściwości różnych materiałów: metalu, plastiku, papieru, drewna, magnesu; ▶ prowadzi obserwacje zjawisk przyrodniczych i zmian zachodzących w przyrodzie; ▶ opisuje zmiany zachodzące w przyrodzie w różnych porach roku; ▶ stara się łączyć przyczynę ze skutkiem i próbuje wywnioskować, co się może zdarzyć; ▶ wykonuje eksperymenty, uczestniczy w zabawach badawczych i prowadzi obserwacje przyrodnicze, dzięki czemu rozwija zdolność samodzielnego wysuwania hipotez i ich sprawdzania; ▶ stosuje się do zasad bezpieczeństwa podczas wykonywania eksperymentów badawczych; ▶ świadomie wykonuje aktywności pomagające kierować uwagę tak, aby coś zapamiętać (bodźce sensoryczne, graficzne, dźwiękowe i ruchowe).

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

20. wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód.	▶ podaje, jakie zawody wykonują rodzice; ▶ wyjaśnia, że każdy zawód jest potrzebny; ▶ wykazuje szacunek dla pracy innych osób; ▶ łączy dany zawód z akcesoriami i narzędziami potrzebnymi osobom, które go wykonują; ▶ wymienia nazwy różnych zawodów i wyjaśnia, na czym polega praca osób je wykonujących; ▶ wskazuje charakterystyczne cechy osób wykonujących dany zawód; ▶ opowiada, kim chciałoby zostać w przyszłości.
21. rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.	▶ wyjaśnia sens i znaczenie posługiwania się językiem obcym; ▶ podaje znaczenie prostych słów i zwrotów w języku obcym nowożytnym; ▶ uważnie słucha prostych wierszyków, rymowanek, bajek, piosenek i opowiadań w języku obcym nowożytnym; ▶ używa słownictwa w języku obcym nowożytnym związanego z funkcjonowaniem w najbliższym otoczeniu; ▶ bierze udział w zabawach ruchowych w języku obcym; ▶ ilustruje piosenki ruchem; ▶ reaguje na proste polecenia w języku obcym; ▶ recytuje krótkie wiersze w języku obcym; ▶ śpiewa krótkie piosenki w języku obcym; ▶ wymienia słowa w języku obcym, np. nazwy kolorów, niektórych warzyw, owoców i zwierząt; ▶ przytacza treść prostych historyjek opowiadanych w języku obcym i ilustrowanych obrazkami.
22. reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej.	▶ reaguje na proste polecenia wydawane w języku mniejszości etnicznej; ▶ śpiewa krótkie piosenki w języku mniejszości etnicznej; ▶ recytuje proste wierszyki i rymowanki w języku mniejszości etnicznej; ▶ wymienia niektóre słowa w języku mniejszości etnicznej, np. nazwy kolorów, zwierząt, owoców, warzyw, zjawisk pogodowych; ▶ bierze udział w zabawach ruchowych w języku mniejszości etnicznej; ▶ ilustruje piosenki ruchem; ▶ wykazuje się znajomością kultury mniejszości etnicznej; ▶ zachowuje się w sposób świadczący o poczuciu przynależności regionalnej, narodowej lub etnicznej.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

23. reaguje na proste polecenie w języku regionalnym – kaszubskim, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty regionalnej – kaszubskiej.

- ▶ wyjaśnia znaczenie prostych poleceń wydawanych w języku kaszubskim;
- ▶ reaguje na proste polecenia wydawane w języku kaszubskim;
- ▶ recytuje proste wierszyki i rymowanki w języku kaszubskim;
- ▶ bierze udział w zabawach ruchowych w tym języku;
- ▶ ilustruje piosenki ruchem;
- ▶ wykazuje się znajomością kultury kaszubskiej;
- ▶ śpiewa krótkie piosenki w języku kaszubskim;
- ▶ wypowiada niektóre słowa w języku kaszubskim;
- ▶ przytacza treść prostych historyjek opowiadanych w języku kaszubskim, ilustrowanych obrazkami;
- ▶ używa prostych zwrotów w języku kaszubskim.

CELE EDUKACJI ZDALNEJ I EDUKACJI NA ODLEGŁOŚĆ

Przed rozpoczęciem pracy na odległość z przedszkolakami nauczyciel powinien zastanowić się nad **warunkami**, w jakich przyjdzie mu pracować, i nad **potrzebami grupy**. Inaczej będzie wyglądała edukacja zdalna dzieci, które mają dostęp do komputerów, laptopów i tabletów, a inaczej, gdy zadania będą przesyłane np. w formie wiadomości SMS. Zawsze jednak niezwykle istotne okaże się wsparcie rodziców.

Ważne, aby przed przystąpieniem do pracy nad poszukiwaniem i opracowywaniem materiałów dla dzieci poszukać odpowiedzi na następujące pytania:

- ▶ Ile lat mają dzieci?
- ▶ Na jakim etapie rozwoju fizycznego, emocjonalnego / społecznego / poznawczego się znajdują?
- ▶ Jak przebiega u nich rozwój zabawy swobodnej? Na jakim są etapie? Czy wszyscy na tym samym? Czy w grupie są dzieci ze szczególnymi potrzebami?
- ▶ Czy dzieci potrafią uczyć się samodzielnie? W jakim stopniu potrzebują pomocy osoby dorosłej w czasie wykonywania zadań? A może nie potrzebują takiej pomocy?
- ▶ Czy w grupie są dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych?
- ▶ Czy nauczyciel pracuje samodzielnie? A może wyznaczono mu osobę do pomocy?
- ▶ Czy dyrektor wydał dodatkowe wytyczne dotyczące pracy z dziećmi na odległość?
- ▶ Jakie narzędzia do komunikacji na odległość (płatne lub bezpłatne) są do dyspozycji?
- ▶ Z jakich narzędzi do tworzenia materiałów może skorzystać nauczyciel? Czy ma do dyspozycji tylko bezpłatne aplikacje, czy również płatne?
- ▶ Czy nauczyciel jest gotowy uczyć się nowych rzeczy, w tym poznawać nowinki techniczne?
- ▶ Jakie są możliwości i umiejętności nauczyciela i dzieci w zakresie korzystania z urządzeń elektronicznych? Czy w domu każdego dziecka znajduje się komputer podłączony do internetu?

- ▶ Czy dzieci mają rodzeństwo, które uczy się codziennie w trybie on-line?
- ▶ Czy rodzice pracują w czasie zajęć on-line ich dzieci? Czy pracują zdalnie? W jakich godzinach?
- ▶ Czy wszystkie dzieci mają możliwość wydrukowania pomocy dydaktycznych w domu?
- ▶ Czy dzieci korzystają w przedszkolu z kart pracy? Jeśli tak, to czy zabrały je do domu?

Dopiero po uzyskaniu odpowiedzi na powyższe pytania nauczyciel może spróbować ułożyć plan edukacji na odległość. w programie „Dobry pomysł!” celowo używa się tego określenia, a nie mówi tylko o edukacji zdalnej lub on-line. Dziecko w wieku przedszkolnym, w zależności od jego kondycji psychofizycznej, może spędzać przed ekranem od kilkunastu do maksymalnie 60 minut dziennie, zawsze pod nadzorem osoby dorosłej. Dzieci poniżej drugiego roku życia w ogóle nie powinny korzystać z komputera.

Zeskanuj kod QR i dowiedz się więcej na temat zasad korzystania z mediów cyfrowych, o których warto poinformować rodziców dzieci.

Zadania przesyłane rodzicom powinny zatem mieć formę instrukcji, tak aby właściwe ćwiczenie można było wykonać w zwykłym trybie – przy stoliku lub na dywanie, w dowolnym czasie.

Kluczowe wydaje się zadbanie o utrzymanie relacji między dziećmi oraz między dziećmi a nauczycielem, np. dzięki **spotkaniom on-line**, w których będą uczestniczyły te przedszkolaki, które chcą i mogą to zrobić. Spotkania nie powinny mieć charakteru zajęć dydaktycznych, aby nie tworzyć między dziećmi nierówności edukacyjnych (rozwój poznawczy). Spotkanie, nawet w formie zdalnej, usłyszenie i/lub zobaczenie rówieśników pozwoli dzieciom na **podtrzymanie więzi** pomiędzy nimi. Rozwój emocjonalny i społeczny jest bowiem równie ważny jak rozwój poznawczy i warto o niego zadbać również podczas edukacji na odległość.

CZYM SĄ TREŚCI EDUKACYJNE?

„Treść kształcenia to odpowiednio uporządkowany zasób informacji i czynności, których opanowanie ma umożliwić bądź ułatwić człowiekowi ukształtowanie jego stosunków ze światem go otaczającym. Treść ta stanowi materiał nauczania i uczenia się, podporządkowany celom kształcenia i regulowanym przez władze oświatowe wymaganiom programowym”¹⁷.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego określa ogólne treści, które powinno znać dziecko rozpoczynające naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej. Ich uszczegółowienie zawarto w tym rozdziale programu „Dobry pomysł!”. Ponieważ treści te są głównym czynnikiem dydaktycznego i wychowawczego oddziaływania nauczyciela na dzieci, powinny odzwierciedlać zarówno aktualne, jak i przewidywane potrzeby życia społecznego, kulturalnego i zawodowego. Zadaniem nauczyciela jest zadbać o przygotowanie przedszkolaków nie tylko do nauki szkolnej, ale również do funkcjonowania w różnych sferach życia: w różnych rolach: dziecka, ucznia, rodzica czy pracownika.

Treści zawarte w programie „Dobry pomysł!” są spójne z treściami edukacyjnymi i wychowawczymi opisanymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego¹⁸. Sposób pogrupowania treści edukacyjnych odzwierciedla przyjęty w podstawie programowej podział sfer rozwoju dziecka na cztery obszary: fizyczny, emocjonalny, społeczny i poznawczy. Ten zabieg ma na celu ułatwić nauczycielom planowanie pracy oraz porządkowanie i sprawdzanie jej efektów. Jak już wspomniano, powyższy podział

odzwierciedla również pewną hierarchiczną strukturę nabywania umiejętności przez dziecko. Jedynie dziecko adekwatnie do wieku sprawne fizyczne oraz dojrzałe emocjonalnie i społecznie ma szansę sprostać szkolnym wyzwaniom edukacyjnym.

Układ treści zawarty w programie „Dobry pomysł!” został podzielony dwojako. Treści w podstawowych, ogólnych obszarach rozwoju dziecka pogrupowano zgodnie z propozycją zawartą w podstawie programowej wychowania przedszkolnego. Zawierają one informacje dotyczące zagadnień zalecanych do opanowania przez dziecko podczas całej edukacji przedszkolnej.

W programie zawarto dodatkowo szczegółowy podział treści dotyczących przygotowania do nauki czytania i pisania¹⁹ (zob. [Przygotowanie do podjęcia nauki czytania i pisania](#), s. 47) oraz wprowadzania zagadnień matematycznych²⁰ (zob. [Wspomaganie rozwoju operacji umysłowych](#), s. 53) z przykładami ćwiczeń. Podział ten odpowiada koncepcji strefy najbliższego rozwoju.

Zeskanuj kod QR i dowiedz się więcej na temat wyników badań rozwoju umiejętności matematycznych dzieci sześciolatek²¹.

¹⁷ Okoń, W. (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 411.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356).

¹⁹ Za: Kwiatkowska, M., Topińska, Z. (red.). (1972). *Metodyka wychowania przedszkolnego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych; Malendowicz, J. (1978). *O trudnej sztuce czytania i pisania*. Warszawa: Nasza Księgarnia.

²⁰ Za: Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2006). *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne; Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2009). *Program wspomaganie rozwoju, wychowania i edukacji starszych przedszkolaków*. Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era.

²¹ Osza, U. (2006). *Rozwój i ocena umiejętności matematycznych dzieci sześciolatek*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej (<http://bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=178&from=pubstats>, dostęp: 28.08.2023).

Zagadnienia umownie zostały podzielone zgodnie z wiekiem fizycznym dzieci i zawierają treści ze wszystkich obszarów podstawy programowej. Ważne, aby wprowadzać zagadnienia w odpowiedniej kolejności, ponieważ odzwierciedlają sposób, w jaki uczy się dziecko. Tak jak nie należy pomijać pewnych etapów edukacyjnych, nie warto również zbyt długo ćwiczyć zagadnień, które są już dla dzieci jasne i nie wiążą się z nabywaniem nowych umiejętności.

Umowne określenie zagadnień np. dla czterolatków oznacza, że są to zadania znajdujące się w najbliższej strefie rozwoju dzieci, które opanowały już zagadnienia dla trzylatków. Niezależnie od wieku dziecka powinny być one jednak wprowadzane hierarchicznie, nawet jeśli miałyby się to wiązać z zupełnym odejściem od podziału ze względu na wiek dzieci.

OBSZARY PODSTAWY PROGRAMOWEJ I TREŚCI EDUKACYJNE

Obszar rozwoju dziecka	Osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego	Treści edukacyjne
I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	
	1. zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne.	▶ Właściwe, samodzielne korzystanie z toalety (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Samodzielne mycie rąk i zębów (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Właściwe korzystanie z przyborów toaletowych. ▶ Czesanie włosów. ▶ Dbanie o czystość nosa. ▶ Dbanie o właściwy tor oddychania (przez nos). ▶ Dbanie o wygląd i higienę.
	2. wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie (w tym czynności precyzyjne, np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł).	▶ Zakładanie i zdejmowanie podstawowych części garderoby (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Zachowywanie prawidłowej kolejności podczas zakładania i zdejmowania ubrań (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Rozpoznawanie swoich rzeczy wśród innych; dbanie o swoje rzeczy. ▶ Dbanie o porządek wśród swoich rzeczy (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Dostosowywanie ubioru do pogody. ▶ Dostosowywanie stroju do okoliczności (np. wizyta w teatrze, przyjęcie urodzinowe).
	3. spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku.	▶ Zachowywanie się we właściwy sposób przed posiłkami, w ich trakcie i po posiłkach. ▶ Samodzielne i prawidłowe posługiwanie się sztućcami. ▶ Regularne picie wody w ciągu dnia. ▶ Staranne nakrywanie do stołu (zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Nakładanie odpowiednich porcji jedzenia. ▶ Sygnalizowanie bycia głodnym i najedzonym. ▶ Dokładne przeżuwanie jedzenia. ▶ Wymienianie zasad zdrowego żywienia. ▶ Mycie owoców i warzyw przed spożyciem. ▶ Przygotowywanie prostych kanapek i sałatek (zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Nalewanie napojów do szklanek. ▶ Odnoszenie naczyń po posiłku. ▶ Wymienianie produktów szkodliwych dla zdrowia (słodycze, chipsy, napoje gazowane) i składników pokarmowych (mięso, jaja, ryby, drób, mleko, nasiona roślin strączkowych, mąka, kasza), a także zasad przechowywania żywności i przygotowywania przetworów na zimę (mrożenie, suszenie, konserwowanie).
	4. komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.	▶ Wyjaśnianie sensu odpoczynku (np. po obiedzie lub zabawach ruchowych i tanecznych). ▶ Właściwe korzystanie z miejsca odpoczynku. ▶ Sygnalizowanie potrzeby odpoczynku. ▶ Planowanie i organizowanie czasu wolnego. ▶ Rozwijanie zainteresowań i uzdolnień. ▶ Określanie własnych upodobań i nawyków. ▶ Wymienianie rodzajów mediów i zasad bezpiecznego korzystania z nich. ▶ Wyjaśnianie wpływu hałasu na zdrowie człowieka. ▶ Wyjaśnianie znaczenia odpoczynku, relaksu i odpowiedniej ilości snu. ▶ Wykonywanie ćwiczeń fizycznych zgodnie z własnymi predyspozycjami. ▶ Udzielanie pierwszej pomocy przy skaleczeniach i otarciach. ▶ Wzywanie pomocy podczas wypadku na placu zabaw, w ogrodzie itp.

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

5. uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne.	▶ Spacerowanie, udział w zajęciach organizowanych w ogrodzie przedszkolnym i w terenie (w lesie, na łące). ▶ Pokonywanie torów przeszkód, udział w zabawach orientacyjno-porządkowych, zabawach na czworakach, grach i zabawach bieżnych oraz skocznych. ▶ Rozwijanie zwinności i koordynacji ruchowej, rozwijanie ekspresji ruchowej, udział w ćwiczeniach rytmiczno-tanecznych. ▶ Wykonywanie ćwiczeń z użyciem sprzętu sportowego (szarfy, piłki, obręcze, wstążki) i nietypowych przyborów (piórka, pudełka i kartony tekturowe, gazety, kolorowe kartki papieru, plastikowe butelki, kolorowe chusty). ▶ Bieganie slalomem, z omijaniem rozstawionych chorągiewek, chodzenie tyłem po liniach prostych i zygzakach. ▶ Udział w zabawach ruchowych z piłkami różnych rozmiarów: toczenie i chwytanie piłek, rzucanie nimi. ▶ Skakanie na jednej nodze, kopanie piłki, rzucanie piłką. ▶ Wykonywanie wymachów rąk i ćwiczeń na wzmocnienie obręczy barkowej, turlanie się, zawijanie w koc. ▶ Korzystanie ze sprzętów na placu zabaw: siatek, przeszkód, pajęczyn itp. ▶ Wykonywanie ćwiczeń wzmacniających mięśnie w pozycji na brzuchu i plecach. ▶ Udział w grach i zabawach zespołowych. ▶ Uprawianie sportów letnich i zimowych, udział w grach sportowych, uprawianie turystyki. ▶ Uprawianie dyscyplin olimpijskich.
6. inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki i materiały użytkowe, w tym materiał naturalny.	▶ Wykonywanie konstrukcji (projektowanie, planowanie i tworzenie budowli oraz innych prac z różnych materiałów i za pomocą różnych technik); konstruowanie z różnorodnych materiałów (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Określanie funkcji podstawowych narzędzi (młotek, nożyczki itp.). ▶ Korzystanie w bezpieczny sposób z przedmiotów codziennego użytku i prostych narzędzi do majsterkowania (młotek, gwoździe, śruby lub ich modele) oraz prostych materiałów (papier ścierny, pędzel, farba). ▶ Opowiadanie o ważnych dla człowieka odkryciach i wynalazkach; obsługiwanie telefonu komórkowego, aparatu fotograficznego i CD na miarę dziecięcych potrzeb i możliwości. ▶ Przewidywanie skutków niewłaściwego użytkowania urządzeń elektrycznych. ▶ Korzystanie w bezpieczny sposób z urządzeń technicznych. ▶ Rozróżnianie niektórych materiałów (np. drewna, metalu i papieru ściernego) za pomocą wielu zmysłów. ▶ Określanie funkcji i zastosowania niektórych urządzeń (np. pralki, lodówki, kuchenki, suszarki do włosów) oraz bezpieczne korzystanie z nich.
7. wykonuje czynności, takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni; używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania.	▶ Sprzątanie, pakowanie i odkładanie na miejsce małych przedmiotów. ▶ Przekładanie przedmiotów z ręki do ręki. ▶ Udział w polisensorycznych zabawach różnymi fakturami. ▶ Rysowanie różnymi narzędziami i z wykorzystaniem różnorodnych materiałów. ▶ Przekładanie przedmiotów z naczynia do naczynia różnymi przyrządami, np. łyżką, szczypcami, klamerką do bielizny. ▶ Nawijanie sznurka na rękę, bawienie się jo-jo. ▶ Rysowanie kredkami, świecą, patykami i palcami, kalkowanie, malowanie pędzlem, palcami, całą dłonią, watą, gąbką i patykami. ▶ Rozwiązywanie zagadek rysunkowych, łączenie punktów, wykonywanie szlaczków i ornamentów, dekorowanie, wydzieranie. ▶ Wykonywanie wycinanek i wydzieranek z papieru i innych materiałów. ▶ Tworzenie makiet wnętrz i budynków. ▶ Stemplowanie. ▶ Lepienie z różnych materiałów.

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA		▶ Tworzenie mas plastycznych (również zgodnie z instrukcją obrazkową). ▶ Budowanie z klocków i materiałów przyrodniczych. ▶ Wykorzystywanie surowców wtórnych. ▶ Pisanie po śladzie szlaczków literopodobnych i wybranych liter na różnych fakturach i kartce papieru. ▶ Samodzielnie pisanie szlaczków literopodobnych i wybranych liter na różnych materiałach, fakturach i kartce papieru. ▶ Podpisywanie, zgodnie z wyborem dziecka i regułami zabawy, niektórych przedmiotów niezbędnych w zabawach tematycznych (np. w sklep). ▶ Pisanie swojego imienia.
	8. wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymywania prawidłowej postawy ciała.	▶ Utrzymywanie prawidłowej postawy ciała podczas siedzenia, chodzenia i stania. ▶ Wykonywanie ćwiczeń mięśni posturalnych. ▶ Rozwijanie umiejętności orientacji w schemacie własnego ciała i w przestrzeni. ▶ Rzucanie do celu, rzucanie i chwytywanie jedną ręką; wykonywanie prób łączenia rzutów i chwyków w ruchu, w chodzie i w biegu. ▶ Chodzenie po wyznaczonym śladzie (np. po rozłożonej linie, obrysie kredą na chodniku) w różny sposób. ▶ Toczenie piłek i obręczy w biegu, chwytywanie prawą i lewą ręką w ruchu i biegu, odbijanie piłki w chodzie po linii prostej i podczas obracania.
	9. wykazuje sprawności ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.	▶ Udział w zabawach i ćwiczeniach równoważnych. ▶ Udział w zabawach i ćwiczeniach z elementami rzutu i łapania. ▶ Udział w zabawach i ćwiczeniach z elementami skoku, podskoku i przeskakiwania. ▶ Wykonywanie ćwiczeń na wzmocnienie ramion i obręczy barkowej; podciąganie się na drążku i wspinanie. ▶ Wykonywanie dodatkowych zadań ruchowych podczas chodzenia, bieganie z klaskaniem, wykonywanie młynka rękami, przerzucanie piłki z ręki do ręki, podrzucanie piłki, wykonywanie prób żonglowania, podbijanie balonu raz lewą, a raz prawą ręką.
II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	
	1. rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem.	▶ Świadomość odczuwania własnych emocji. ▶ Rozpoznawanie zmiany własnych uczuć w różnych okolicznościach. ▶ Wymienianie nazw uczuć i wyrażanie ich (m.in. radości, smutku, złości, strachu, gniewu) za pomocą różnych środków wyrazu. ▶ Słuchanie utworów literackich, wymienianie nazw emocji bohaterów. ▶ Wyrażanie uczuć w sposób nieraniący innych osób. ▶ Dostrzeganie reakcji własnego ciała na zdenerwowanie, stres, strach.
	2. szanuje emocje swoje i innych osób.	▶ Akceptowanie odczuwania wszystkich emocji, również tych trudnych, przez siebie i innych. ▶ Odczuwanie różnych emocji w tych samych okolicznościach przez różnych ludzi. ▶ Dostrzeganie, że ludzie przeżywający takie same emocje zachowują się w różny sposób. ▶ Świadomość, że odczuwanie różnych emocji jest czymś naturalnym.
	3. przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych.	▶ Przygotowanie do pobytu w przedszkolu, udział w zajęciach adaptacyjnych i integrujących grupę. ▶ Wyrażanie emocji w sposób werbalny i niewerbalny. ▶ Zwracanie się o pomoc do innych i korzystanie z ich wsparcia. ▶ Motywowanie do zgodnego udziału w zabawach grupy przedszkolnej. ▶ Radzenie sobie z emocjami w sposób niekrzywdzący innych. ▶ Radzenie sobie ze zmianami w otoczeniu. ▶ Panowanie nad emocjami: treścią, zawstyżeniem, złością. ▶ Zdolność do samodzielnego uspokojenia się w sytuacjach o niskim i umiarkowanym natężeniu emocjonalnym.

II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

4. przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu.	▶ Wyrażanie emocji i uczuć za pomocą technik plastycznych, środków muzycznych, teatralnych i dramatycznych. ▶ Organizowanie zabaw naśladowczych. ▶ Wykorzystywanie symboli oznaczających różne emocje do komunikowania swoich uczuć.
5. rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie takie bywa dłuższe lub krótsze.	▶ Strategie adaptacyjne, przygotowanie do rozstania z rodzicami. ▶ Akceptowanie trudności wynikających z procesu adaptacji. ▶ Tworzenie atmosfery bezpieczeństwa w grupie przedszkolnej. ▶ Budowanie zaufania do innych osób niż rodzice. ▶ Struktura rodziny (rodzice, dzieci, rodzeństwo). ▶ Relacje w rodzinie: babcia, dziadek, wnuczek, wnuczka, prababcia, pradziadek, krewni, ciocia, wujek. ▶ Wiek członków rodziny, ich imiona i nazwiska.
6. rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie.	▶ Rozpoznawanie emocji przyjemnych i nieprzyjemnych i podawanie ich nazw. ▶ Podobieństwa i różnice w odczuwaniu emocji przez ludzi. ▶ Ilustrowanie wyrażania różnych emocji w zaimprovizowanej sytuacji. ▶ Wymienianie emocji wyrażanych przez innych (np. na ilustracji, zdjęciu, filmie). ▶ Przewidywanie, jakie emocje może wywołać dana sytuacja (znana i powtarzalna).
7. szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.	▶ Sposoby radzenia sobie z trudnymi emocjami. ▶ Znaczenie relaksu, odpoczynku i wyciszenia w sytuacjach trudnych emocjonalnie. ▶ Osoby udzielające dziecku wsparcia w trudnych sytuacjach: rodzice, nauczyciele, rówieśnicy. ▶ Sygnalizowanie potrzeby wsparcia w sytuacjach trudnych emocjonalnie. ▶ Znajomość numerów alarmowych; świadomość, jakie informacje należy podać przez telefon, aby pomoc była skuteczna. ▶ Ograniczone zaufanie do nieznajomych. ▶ Poznanie zawodów, których istotą jest niesienie pomocy innym. ▶ Zawartość apteczki domowej i przedszkolnej. ▶ Zasady korzystania z apteczki, zażywania leków. ▶ Podstawowe sposoby opatrywania otarć i ran. ▶ Zasady udostępniania swojego adresu zamieszkania.
8. zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji.	▶ Okazywanie trudnych emocji w sposób akceptowalny społecznie. ▶ Konstrukttywne pokonywanie trudności. ▶ Spokojne oczekiwanie na swoją kolej podczas gier i zabaw. ▶ Świadomość, że dorosły nie zawsze jest do wyłącznej dyspozycji dziecka. ▶ Reagowanie na polecenia kierowane do wszystkich dzieci w grupie. ▶ Przewidywanie skutków własnych działań i działań innych w zależności od sytuacji, np. złej pogody, złego samopoczucia, niebezpiecznych sytuacji. ▶ Rozpoznawanie zachowań krzywdzących dziecko i znajomość sposobów postępowania w takiej sytuacji. ▶ Radzenie sobie z lekkim, chwilowym bólem. ▶ Przeprowadzanie badań profilaktycznych, szczepienia, wizyty u stomatologa. ▶ Właściwe zachowanie się w czasie choroby: leżenie w łóżku, przyjmowanie leków.

II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	9. wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.	▶ Okazywanie uczuć innym. ▶ Sprawianie innym przyjemności. ▶ Stosunki pokrewieństwa w rodzinie. ▶ Więzy emocjonalne w rodzinie, różne relacje w rodzinie. ▶ Trudności w rodzinie: choroba, niepełnosprawność. ▶ Odróżnianie dobra od zła na przykładzie zachowania postaci z literatury, filmu itp. ▶ Przykłady dobrego i złego zachowania.
	10. dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę.	▶ Znajomość zwierząt domowych i sposobów dbania o nie. ▶ Opieka nad własnymi zwierzętami domowymi i okazywanie im troski. ▶ Wykazywanie zainteresowania zwierzętami bezdomnymi i przebywającymi w schroniskach; okazywanie im wsparcia. ▶ Angażowanie się w akcje pomocy chorym i bezdomnym zwierzętom. ▶ Praca weterynarza, leśnika, opiekuna w zoo itp. ▶ Potrzeby zwierząt domowych.
	11. dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.	▶ Przebywanie w środowisku przyrodniczym. ▶ Wycieczki i spacer do lasu, parku, na łąkę. ▶ Odpoczynek w plenerze, czerpanie radości ze słuchania dźwięków natury, doświadczania smaków i zapachów. ▶ Hodowla roślin w sali i ogródku przedszkolnym. ▶ Wykorzystywanie materiałów przyrodniczych do dekoracji sali i zajęć plastycznych. ▶ Krajobrazy charakterystyczne dla różnych regionów kraju. ▶ Piękno zjawisk przyrodniczych; zjawiska stanowiące zagrożenie dla człowieka. ▶ Zmiany w przyrodzie dokonywane przez człowieka. ▶ Ochrona przyrody, ekologia.
III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	
	1. przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieńnicze.	▶ Poznanie swoich słabych i mocnych stron. ▶ Wiara we własne możliwości, poczucie sprawczości. Odwaga w wyrażaniu poglądów. ▶ Szacunek dla poglądów innych osób. ▶ Znajomość imion, nazwisk i charakterystycznych cech rówieśników. ▶ Koleżeństwo i przyjaźń, wspólna zabawa i praca. ▶ Zasady dzielenia się z innymi. ▶ Poszanowanie pracy innych (nauczyciela, woźnej, kucharki itp.). ▶ Szanowanie wytworów pracy innych osób.
	2. odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej.	▶ Wspólne zabawy z rówieśnikami i pozostałymi przedszkolakami (bal karnawałowy, mikołajki itp.). ▶ Współodpowiedzialność za salę i funkcjonowanie grupy przedszkolnej. ▶ Identyfikacja z grupami chłopców i dziewczynek, grupami sportowymi, zainteresowań itp. ▶ Dziecięce problemy i zmartwienia. ▶ Zainteresowania i pasje dzieci. ▶ Znajomość imion pracowników przedszkola, ich roli i obowiązków. ▶ Wspólne świętowanie urodzin. ▶ Rodzina – skład, pokrewieństwo, drzewo genealogiczne. ▶ Celebracja świąt o charakterze rodzinnym. ▶ Obowiązki członków rodziny, ich wkład w codzienne życie domowe.

III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

3. posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem.	▶ Znajomość własnego imienia, nazwiska i adresu. ▶ Znajomość adresu przedszkola. ▶ Znajomość daty swoich urodzin.
4. używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania.	▶ Umiejętne stosowanie zwrotów grzecznościowych w różnych sytuacjach. ▶ Rozwiązywanie konfliktów w sposób akceptowalny społecznie samodzielnie i z pomocą innych. ▶ Ponoszenie konsekwencji swoich zachowań i podejmowanie działań naprawczych. ▶ Umiejętność słuchania innych.
5. ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku.	▶ Samodzielność w podejmowaniu decyzji o charakterze społecznym. ▶ Ustalanie i respektowanie zasad grupowych. ▶ Wyjaśnianie okoliczności i refleksja nad własnym zachowaniem w grupie. ▶ Określanie i przewidywanie skutków podejmowanych działań. ▶ Pomoc innym osobom, jej zasady i warunki. ▶ Ustalanie własnych zasad podczas swobodnych zabaw z dziećmi i respektowanie ich. ▶ Współpraca i wspólne działanie. ▶ Praca w parach i zespołach wybranych przez siebie i losowych. ▶ Odpowiedzialność za siebie i innych. ▶ Wypełnianie obowiązków dyżurnego, utrzymywanie porządku w sali. ▶ Zasady dzielenia się z innymi swoimi umiejętnościami, wspieranie się.
6. nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość.	▶ Przywiązanie do swojej miejscowości, okolicy, najbliższego otoczenia. ▶ Znaczenie języka ojczystego, niektórych polskich tradycji i zwyczajów. ▶ Wzajemna pomoc, szacunek dla innych ludzi. ▶ Prowadzenie rozmów z rówieśnikami i osobami dorosłymi. ▶ Sukcesy i porażki. ▶ Zdobycie i utrzymanie przyjaźni, koleżeństwa, sympatii innych ludzi. ▶ Szacunek dla cudzej własności. ▶ Życzliwość wobec innych. ▶ Prawdomówność. ▶ Uczciwość. ▶ Właściwe zachowanie się w miejscach wypoczynku i ośrodkach kulturalnych.
7. respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby.	▶ Prawa dziecka. ▶ Prawa i obowiązki przedszkolaka. ▶ Formy komunikowania się z osobami chorymi i niepełnosprawnymi. ▶ Prawo do inności, tolerancja, empatia. ▶ Wzajemność w relacjach. ▶ Otwartość na kompromis.
8. obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe.	▶ Zasady kulturalnej rozmowy. ▶ Prowadzenie rozmów z rówieśnikami i osobami dorosłymi. ▶ Zachowania prospołeczne: okazywanie zainteresowania problemami i radościami innych. ▶ Egoizm i altruizm.
9. komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.	▶ Słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych. ▶ Nawiązywanie i podtrzymywanie rozmów. ▶ Swobodne i jasne wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach. ▶ Budowanie różnych form wypowiedzi (pytania, prośby, rozkazy, zakazy, nakazy) adekwatnie do sytuacji. ▶ Spostrzeganie i rozpoznawanie przedmiotów oraz kojarzenie nazwy z desygнатem. ▶ Podawanie nazw osób, czynności i zdarzeń, opisywanie przedmiotów.

III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	▶ Formułowanie komunikatów i krótkich przekazów informujących o sytuacji, uczuciach innych ludzi. ▶ Budowanie komunikatywnych, wielozdaniowych wypowiedzi. ▶ Sąsiedzi, znajomi a osoby obce; kontakty z tymi osobami. ▶ Sposoby porozumiewania się z bliższymi i dalszymi znajomymi i krewnymi. ▶ Zachowywanie ostrożności w kontaktach z obcymi, szukanie pomocy w sytuacjach zagrożenia, asertywność. ▶ Poruszanie się w przestrzeni publicznej i wykonywanie prostych czynności, np. zakupy, pytanie o drogę, rozmowy z przedstawicielami różnych profesji (np. policjantem, strażakiem, lekarzem, pielęgniarką, ekspedientką). ▶ Zasady zachowania w instytucjach i miejscach publicznych.						
Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:							
IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	<table> <tr> <td data-bbox="232 674 532 1138"> 1. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego. </td><td data-bbox="532 674 1413 1138"> ▶ Wymyślanie zabaw tematycznych. ▶ Gry i zabawy integracyjne, inscenizowane zabawy inspirowane utworami literackimi. ▶ Techniki dramatyczne, opowieści ruchowe. ▶ Budowanie historii z poznanej bajki, samodzielne budowanie poszczególnych scen spektaklu z pomocą dzieci obsadzonych w rolach bohaterów. ▶ Tworzenie scenografii (kostiumów, dekoracji i rekwizytów) i symboli scenograficznych (twórcze wykorzystanie różnorodnych materiałów). ▶ Gra na instrumentach, taniec i wytwory plastyczne jako ilustracja treści utworu literackiego, zdarzenia z bliskiego otoczenia lub reakcji na takie zdarzenie. ▶ Oglądanie ilustracji, zdjęć, malarstwa i rzeźby. </td></tr> <tr> <td data-bbox="232 1138 532 1733"> 2. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie; poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych, prostych fonetycznie słowach. </td><td data-bbox="532 1138 1413 1733"> ▶ Słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych. ▶ Nawiązywanie i podtrzymywanie rozmów. ▶ Swobodne i jasne wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach. ▶ Budowanie różnych form wypowiedzi (pytania, prośby, rozkazy, zakazy, nakazy) adekwatnie do sytuacji. ▶ Podawanie nazw osób, czynności i zdarzeń, opisywanie przedmiotów. ▶ Formułowanie komunikatów, krótkich przekazów informujących o sytuacji, uczuciach i innych ludziach. ▶ Formułowanie zrozumiałych wielozdaniowych wypowiedzi. ▶ Tworzenie instrukcji słownych dla dzieci z grupy. ▶ Tworzenie logicznej całości z pojedynczych słów, zdań i równoważników zdań, nadawanie tytułów historyjkom obrazkowym. ▶ Ćwiczenia doskonalące słuch fonematyczny (wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek w nagłosie, wygłosie, śródgłosie, analiza i synteza słuchowa słów, rymy, aliteracje). </td></tr> <tr> <td data-bbox="232 1733 532 1968"> 3. odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych i byty realistyczne od fikcyjnych. </td><td data-bbox="532 1733 1413 1968"> ▶ Wchodzenie w rolę i wychodzenie z roli zgodnie z ustalonym sygnałem. ▶ Wymyślanie baśni, opowiadań i historii na dowolny i określony temat. ▶ Snucie opowieści opartych na nierealnych, magicznych pomysłach i uświadamianie ich fikcyjności. ▶ Wymienianie nazw magicznych, nierealnych, fikcyjnych stworzeń i miejsc (na podstawie baśni, opowiadań, filmów itp.) i odróżnianie ich od rzeczywistości. </td></tr> </table>	1. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego.	▶ Wymyślanie zabaw tematycznych. ▶ Gry i zabawy integracyjne, inscenizowane zabawy inspirowane utworami literackimi. ▶ Techniki dramatyczne, opowieści ruchowe. ▶ Budowanie historii z poznanej bajki, samodzielne budowanie poszczególnych scen spektaklu z pomocą dzieci obsadzonych w rolach bohaterów. ▶ Tworzenie scenografii (kostiumów, dekoracji i rekwizytów) i symboli scenograficznych (twórcze wykorzystanie różnorodnych materiałów). ▶ Gra na instrumentach, taniec i wytwory plastyczne jako ilustracja treści utworu literackiego, zdarzenia z bliskiego otoczenia lub reakcji na takie zdarzenie. ▶ Oglądanie ilustracji, zdjęć, malarstwa i rzeźby.	2. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie; poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych, prostych fonetycznie słowach.	▶ Słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych. ▶ Nawiązywanie i podtrzymywanie rozmów. ▶ Swobodne i jasne wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach. ▶ Budowanie różnych form wypowiedzi (pytania, prośby, rozkazy, zakazy, nakazy) adekwatnie do sytuacji. ▶ Podawanie nazw osób, czynności i zdarzeń, opisywanie przedmiotów. ▶ Formułowanie komunikatów, krótkich przekazów informujących o sytuacji, uczuciach i innych ludziach. ▶ Formułowanie zrozumiałych wielozdaniowych wypowiedzi. ▶ Tworzenie instrukcji słownych dla dzieci z grupy. ▶ Tworzenie logicznej całości z pojedynczych słów, zdań i równoważników zdań, nadawanie tytułów historyjkom obrazkowym. ▶ Ćwiczenia doskonalące słuch fonematyczny (wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek w nagłosie, wygłosie, śródgłosie, analiza i synteza słuchowa słów, rymy, aliteracje).	3. odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych i byty realistyczne od fikcyjnych.	▶ Wchodzenie w rolę i wychodzenie z roli zgodnie z ustalonym sygnałem. ▶ Wymyślanie baśni, opowiadań i historii na dowolny i określony temat. ▶ Snucie opowieści opartych na nierealnych, magicznych pomysłach i uświadamianie ich fikcyjności. ▶ Wymienianie nazw magicznych, nierealnych, fikcyjnych stworzeń i miejsc (na podstawie baśni, opowiadań, filmów itp.) i odróżnianie ich od rzeczywistości.
1. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego.	▶ Wymyślanie zabaw tematycznych. ▶ Gry i zabawy integracyjne, inscenizowane zabawy inspirowane utworami literackimi. ▶ Techniki dramatyczne, opowieści ruchowe. ▶ Budowanie historii z poznanej bajki, samodzielne budowanie poszczególnych scen spektaklu z pomocą dzieci obsadzonych w rolach bohaterów. ▶ Tworzenie scenografii (kostiumów, dekoracji i rekwizytów) i symboli scenograficznych (twórcze wykorzystanie różnorodnych materiałów). ▶ Gra na instrumentach, taniec i wytwory plastyczne jako ilustracja treści utworu literackiego, zdarzenia z bliskiego otoczenia lub reakcji na takie zdarzenie. ▶ Oglądanie ilustracji, zdjęć, malarstwa i rzeźby.						
2. wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie; poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych, prostych fonetycznie słowach.	▶ Słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych. ▶ Nawiązywanie i podtrzymywanie rozmów. ▶ Swobodne i jasne wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach. ▶ Budowanie różnych form wypowiedzi (pytania, prośby, rozkazy, zakazy, nakazy) adekwatnie do sytuacji. ▶ Podawanie nazw osób, czynności i zdarzeń, opisywanie przedmiotów. ▶ Formułowanie komunikatów, krótkich przekazów informujących o sytuacji, uczuciach i innych ludziach. ▶ Formułowanie zrozumiałych wielozdaniowych wypowiedzi. ▶ Tworzenie instrukcji słownych dla dzieci z grupy. ▶ Tworzenie logicznej całości z pojedynczych słów, zdań i równoważników zdań, nadawanie tytułów historyjkom obrazkowym. ▶ Ćwiczenia doskonalące słuch fonematyczny (wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek w nagłosie, wygłosie, śródgłosie, analiza i synteza słuchowa słów, rymy, aliteracje).						
3. odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych i byty realistyczne od fikcyjnych.	▶ Wchodzenie w rolę i wychodzenie z roli zgodnie z ustalonym sygnałem. ▶ Wymyślanie baśni, opowiadań i historii na dowolny i określony temat. ▶ Snucie opowieści opartych na nierealnych, magicznych pomysłach i uświadamianie ich fikcyjności. ▶ Wymienianie nazw magicznych, nierealnych, fikcyjnych stworzeń i miejsc (na podstawie baśni, opowiadań, filmów itp.) i odróżnianie ich od rzeczywistości.						

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

4. rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć; odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności.	▶ Porównywanie, dopasowywanie i łączenie takich samych wyrazów zaobserwowanych w najbliższym otoczeniu. ▶ Globalne odczytywanie wyrazów z najbliższego otoczenia dziecka (podpisy przedmiotów w sali przedszkolnej, szatni, w drodze do domu). ▶ Rozpoznawanie, porównywanie i dopasowywanie takich samych liter z tych zaobserwowanych w najbliższym otoczeniu. ▶ Odczytywanie dowolnymi metodami krótkich napisów wykorzystywanych w zabawie, np. nazw sklepów, podpisów półek, instrukcji. ▶ Rozpoznawanie niektórych liter w książkach dla dzieci. ▶ Uczestniczenie w zabawach prowadzących do utrwalenia kształtu litery oraz nazwy głoski jej odpowiadającej. ▶ Odczytywanie rebusów i rozwiązywanie zagadek wyrazowo-obrazkowych wykorzystywanych w zabawie. ▶ Czytanie prostych i krótkich tekstów drukowanych stworzonych z poznanych wcześniej liter.
5. odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki.	▶ Opowiadanie historii o najbliższej dzieciom tematyce (pobyty w przedszkolu, zabawy w domu, spędzanie czasu z bliskimi, wakacje). ▶ Tworzenie logicznej całości z pojedynczych słów, zdań i równoważników zdań. ▶ Dbanie o poprawne formułowanie zdań. ▶ Stosowanie prawidłowych form fleksyjnych (odmiana przez przypadki, prawidłowe liczby, rodzaje, formy osobowe, czas przeszły i przyszły). ▶ Stosowanie określeń oznaczających relacje (przymyki, zaimki, spójniki). ▶ Wzbogacanie słownika czynnego – gromadzenie słownictwa tematycznego, wyrazów bliskoznacznych i przeciwstawnych, zdrobnień, związków frazeologicznych, interpretowanie niektórych przysłów i metafor. ▶ Praca z obrazkiem (wyróżnianie elementów, określanie czasu i miejsca akcji, opisywanie treści). ▶ Praca z historyjką obrazkową (3-, 4-, 5-elementową) – opisywanie szczegółów obrazków, określanie treści, logiczne łączenie obrazków w całość, nadawanie jej tytułu. ▶ Tworzenie własnych historyjek obrazkowych i nadawanie im tytułów. ▶ Praca z opowiadaniem – tworzenie własnych historii zawierających określone elementy (cel, przedmiot, podmiot, warunki i okoliczności, sposoby i środki działania, skutki). ▶ Praca z książką – przeglądanie i opisywanie ilustracji, słuchanie różnych tekstów (opowiadań, wierszy, legend, bajek, baśni itp.), rozpoznawanie ich, rozmowa na temat treści, zadania i zabawy wspomagające rozumienie usłyszaną treść. ▶ Opowiadanie (lub wyrażanie w inny sposób) treści wierszy, baśni, opowiadań itp. ▶ Słuchanie i odtwarzanie wierszy dla dzieci, zabawy językowe związane z treścią wierszy.
6. wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swoim doświadczeniom.	▶ Układanie i rozwiązywanie zagadek językowych. ▶ Rozwiązywanie prostych i złożonych zagadek, tworzenie własnych zagadek. ▶ Zagadki i żarty słowne, obrazkowe i słuchowe. ▶ Podejmowanie prób zrozumienia treści symbolicznych i abstrakcyjnych. ▶ Podejmowanie aktywności inspirowanych opowiadaniem (np. zabawy tematyczne, teatralne i dramatyczne inicjowane przez dzieci i nauczyciela). ▶ Interpretowanie niektórych przysłów i związków frazeologicznych.